

Ἐάν παρακολουθήσῃ τις τὴν σκέψιν τοῦ μέχρι τῶν τελευταίων ἀποτελεσμάτων αὐτῆς, θάνακαλύψῃ συνείδησιν προφητικὴν, ἀληθῶς ὑψηλὴν. Ἡ διαφορὰ, ἡ διαχωρίζουσα ἔτι τὴν ἐξωτερικὴν λατρείαν καὶ τὴν θρησκείαν τῆς ψυχῆς, μέλλει νὰ ἐξαφανισθῇ καὶ θὰ ἐξαφανισθῇ ποτε, διότι ὁ Θεὸς προστατεύει ἡμᾶς, ὡς ἔλεγεν ὁ Σωκράτης. Ἡ ἐνδόμυχος αὕτη πίστις καὶ ἡ διάταξις τῶν ἰδεῶν εὐρίσκουσι μετ' ὀλίγον τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ἐν τῷ θείῳ τοῦ Πλάτωνος πνεύματι.

Ἐν Γοθείῳ.

Κ. Νεστορίδης.

ΟΔΟΙΠΟΡΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

ΕΞ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ ΕΙΣ ΚΑΙΡΟΝ

Ὁ διὰ πρώτην φορὰν ταξιδεύων ἐξ Ἀλεξανδρείας εἰς Κάιρον, μένει ἐκπληκτος ἐκ τῶν νέων καὶ πρωτοφανῶν εἰκόνων, αἵτινες ἐκτυλίσσονται ἐνώπιον αὐτοῦ, ὅταν, ἀφοῦ ἡ ἀμαξοστοιχία περάσῃ τὴν Μαραιώτιδα λίμνην, ἐν ἣ ἄντανακλῶνται αἱ γραφικώταται τοποθεσίαι, εὐρεθῇ ἐν μέσῳ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πεδίου, ὅπερ ἐκτείνεται καθ' ὅλας τὰς διευθύνσεις καὶ τὸν ὀρίζοντα τοῦ ὁποίου δὲν περικλείει οὐδεὶς λόφος, οὐδὲν ὄψωμα. Ἡ καταπράσινος αὕτη πεδιάς ἐκτεινόμενη ἐπ' ἄπειρον, διασχίζομένη ἀπ' ἄκρου εἰς ἄκρον παρὰ τοῦ μεγαλαπρεποῦς Νείλου, τεμνομένη καθ' ὅλα αὐτῆς τὰ μέρη παρὰ διωρύγων, ποικιλλομένη δὲ παρὰ τῶν ἐνθεν κάκεις χωρίων, ἐκ μικρῶν μικροτάτων κωνοειδῶν ἐκ πλίνθων φαιόχρων οἰκίσκων, καὶ ἐκ τῶν ἐκ φοινίκων δασῶν, προκαλεῖ ἀληθῶς τὸν θαυμασμόν τοῦ περιηγητοῦ. Ὀλοκλήρους ὥρας βαδίζει ἡ σιδηροδρομικὴ ὁλκὴ, χωρὶς ἡ εἰκὼν αὕτη νὰ διακοπῇ που, παντοῦ ἡ αὕτη, πάντοτε ἡ ἰδία. Ἐκ τῆς πεδιάδος ταύτης λείπει τὸ ποικίλον τῶν δυτικῶν χωρῶν, τὰ ὑψηλὰ ὄρη, τὰ δάση, οἱ λειμῶνες, τὰ ῥυάκια κτλ., τὰ καθιστῶντα τὰ μέρη ταῦτα ὡραῖα. Ἐν τῇ πεδιάδι ταύτῃ, ἐνθα οὐδεμίαν ἀπαντᾷται σκιὰ ἄλλη ἢ τῆς κορυφῆς τοῦ φοίνικος, τὴν ἔλλειψιν τῶν ἀνωτέρω ἀναπληροῖ ὅπως ἐκδιώξῃ τὴν μονοτονίαν τὸ θαυμάσιον φῶς τῶν ἀνατολικῶν χωρῶν, ἔνεκα τούτου γεννῶνται πανταχοῦ πέριξ ἀπειρίαὶ διαφόρων χρωμάτων, καὶ τὰ διάφορα τοπία φαίνονται ἄλλα μὲν ὑπὸ ἐλαφρᾶν ζώνην διαφανοῦς σκιᾶς, ἐπ' ἄλλων δὲ πάλιν ῥίπτει χρώματα ποικίλα καὶ ἐκπλήττοντα. Ἡ Αἴγυπτος, κατὰ τὴν γνώμην ὅλων τῶν ἐπισκεπτῶν, εἶνε ὁ καθρέπτης, ἐν ᾧ ἄντανα-

κλᾶται ὁ διαφανὴς οὐρανὸς μετ' ἀπαραμίλλου γλυκύτητος, οὐδαμοῦ ἀνευρίσκει τις τὸ μέλαν χρῶμα τοῦ ἄλω (fond) τῶν δυτικῶν χωρῶν, αἱ πυκνότεραι σκιαὶ προσλαμβάνουσι τὸ ὠραῖον κυανοῦν χρῶμα· ἐν τῇ χώρᾳ ταύτῃ οὐδέποτε ἐβασίλευσεν ἡὼς καὶ λυκόφως. Περίεργος ἀληθῶς ὕφ' ὅλας τὰς ἐπόψεις ἡ χώρα αὕτη! Κεκλεισμένη ἐντὸς δύο ἐρήμων ἡ πεδιάς αὕτη τοῦ Νείλου, φαίνεται ἐξεικονισθεῖσα ἐκ χειρὸς καλλιτέχνου ἐξοικειωθέντος εἰς τὰς μεγαλοπρεπεῖς εἰκόνας. Ἐν οὐδεμιᾷ χώρᾳ εὑρηται τοιοῦτος μεγαλοπρεπὴς ποταμὸς, οἷος ὁ Νεῖλος τῶν Αἰγυπτίων, ὁ θεὸς Νεῖλος, ὁ Νούμ (ζῶν ὕδωρ) τῶν Ἀράβων, ὁ υἱὸς τοῦ Διός, κατὰ τὸν Ὅμηρον, ὁ Μέγας Νεῖλος, κατὰ τὸν Κικέρωνα· οὐδὲν ἀπολύτως πλὴν αὐτοῦ δύναται γὰρ ἐμποιήσῃ τὴν συναισθήσιν τοῦ μεγαλείου ἐν τῇ ἀπολύτῳ ἡρεμίᾳ· τὸ χρῶμα τῶν ὑδάτων του τὸ σύνηθες εἶνε τὸ κιτρινωπόν, τὸ ἐρυθρὸν ἐν τῇ πλημμύρᾳ (περίεργον καὶ ἀνεξήγητον φαινόμενον), τὸ φαιὸν ἐνίοτε, καὶ ἐξ ἀποστάσεως τὸ κυανοῦν, ὡς ἐκ τῆς ἀντανεκλάσεως τοῦ οὐρανοῦ. Οὐδεὶς ἕτερος ποταμὸς ἔχει τὴν ἐπιβλητικότητα τοῦ Νείλου, καὶ πολὺ δικαίως, ἀφοῦ εἶδε γεννώμενον τὸν πολιτισμὸν καὶ τοσαύτας δυναστείας παρελθούσας, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι εἶνε ἡ ἐκπροσώπησις τῆς ἀπαθείας καὶ ἀταραξίας ἐν μέσῳ τόσων μεταβολῶν καὶ τοσούτων ἀνθρωπίνων ἀπογορητεύσεων· κατὰ τὴν νύκτα εἶνε ἀκόμη ὠραιότερος, ὅταν φωτίζεται ἀπὸ τοὺς ἀστέρας καὶ τὴν σελήνην. Παρὰ τῶν Αἰγυπτίων ἀπελάμβανεν ἄλλοτε ἀληθοῦς λατρείας, ὅτε δὲ τὰ ὕδατα δὲν κατήρχοντο κατὰ τὴν ὠρισμένην ἐποχὴν, τὴν 13 ἡμέραν τοῦ μηνὸς τῶν Κοπτῶν Βαουνέ (7 Ἰουνίου), οὗτοι ἔρριπτον ἐντὸς αὐτοῦ τὴν ὠραιότεραν καὶ νεωτέραν παρθένον, ἀφοῦ προηγουμένως τὴν ἐνέδυσον πλουσιώτατα· ἀφοῦ κατήργησε τὴν συνήθειαν ταύτην ὁ Ἀμρού, ἔρριπτον ἄγαλμα ἐστολισμένον. Ἄλλοτε οἱ Αἰγύπτιοι, λέγει ὁ Ed. Planchaut (L'Égypte, σ. 172) ὅπως ἐξευμενίσωσι τὸν θεὸν των, ἔρριπτον εἰς τὸν Νεῖλον μίαν νεάνιδα· σήμερον τὴν νεάνιδα ἀντικαθιστᾷ πλαγγὼν, ἀλλὰ κατ' ἀλλόκοτον παραλογισμόν, ἡ πλαγγὼν ρίπτεται εἰς τὸν ποταμὸν διὰ χειρὸς τοῦ δημίου¹.

¹ Ποῖαι αἱ πηγαὶ τοῦ Νείλου, ἄγνωστον· quaerere caput Nili, ἦτο πρόβλημα διὰ τοὺς ἀρχαίους καὶ τοὺς γεωγράφους· les sources du Nil sont encore inconnues (Geo: universelle de Malte-Brun, τόμ. 6, σελ. 12).

Κατὰ τὸ Καρταύμ, τελεῖται ἡ ἔνωσις τοῦ Λευκοῦ Νείλου μετὰ τοῦ Κυανοῦ, κατὰ τοὺς γεωγράφους δέ, ὁ Λευκὸς ἀποτελεῖ τὸν κυρίως ποταμὸν, ἀλλ' ὁ Κυανοῦς εἶνε ὁ φέρων τὴν γονιμοποιούσαν πλημμύραν· κατὰ τὰς πυραμίδας τῆς Γκίζας, ὁ ποταμὸς διχασμαῖται καὶ σχηματίζει τὸ λεγόμενον Δέλτα· αἱ καλλιεργούμεναι γαῖαι εἰσι 5 ἑκατομμύρια φεδδανίων (τὸ φεδδάνιον ἔχει 2,400 τετραγόμετρα). Ὁ ἐξαγόμενος βάρβαξ κατ' ἔτος εἶνε 29—39 ἑκατομ. χιλιόγραμμα. Τὸ

Ἄπασα ἡ Αἴγυπτος βρέχεται ἐκ τῶν ὑδάτων τοῦ Νείλου, δικαίως ἐπικληθεῖσα παρὰ τοῦ Ἡροδότου ὡς δῶρον τούτου· εἰς ὅλα τὰ μέρη αἱ διώρυγες μεταρέουσι τὰ πολύτιμα ὕδατα, πανταχοῦ δὲ ἀφίνει ἀποσυρόμενος τὴν εὐεργετικὴν ἰλὺν, ἥτις τρέφει καὶ παχύνει τὴν γῆν, ἵνα αἱ καλλιεργηταὶ συλλέξωσι κατόπιν τοὺς παραχθησομένους θησαυροὺς, οὓς ἐν αὐτῇ ἀπέκρυψεν.

Οὐδεὶς ὁ ἱκανὸς νὰ περιγράψῃ τὴν χώραν ταύτην ἐν τῷ μεγαλείῳ καὶ ὡς ἔχει ἐν τῇ πραγματικότητι. Ἐξ ὅλων τῶν τολμησάντων τὴν περιγραφὴν, ἐπέτυχε μόνος ὁ ἀνωτέρω μνημονευθεὶς Ἀμροῦ-Μπέν-έλ-ἄς, διακριθεὶς κατακτιτῆς καὶ στρατηγὸς Ἀραψ, ὅστις ἀπαντῶν εἰς τὸν Καλίφην Ὁμάρ, ζήτησαντα παρ' αὐτοῦ, «εἰκόνα τῆς Αἰγύπτου ἀρκετὰ πιστὴν ὥστε νὰ δύναται νὰ φαντασθῇ ὅτι βλέπει τὴν ὡραίαν ταύτην χώραν ἰδίοις ὀμμασι», τῷ ἔγραψεν: «Ὡ ἡγεμὸν τῶν πιστῶν, φαντάσθητι ἔρημον αὐχμηρὰν καὶ πεδιάδα ἐξαίσιον ἐν τῷ μέσῳ δύο ὀρέων, ὧν τὸ μὲν ἔχει σχῆμα γηλόφου ἐξ ἄμμου, τὸ δὲ ὁμοιάζει πρὸς γαστέρα ἵππου ἢ μᾶλλον ὄβον καμήλου». Καὶ κατόπιν, ἀφοῦ περιγράφει διὰ τῶν ὡραιότερων χρωμάτων τὴν διανομὴν τῶν ὑδάτων, τὰς συγκοινωνίας κλπ. ἐπιφέρει:

«C'est ainsi que l'Égypte offre successivement, ô prince des fidèles ! l'image d'un désert aride et sablonneux, d'une plaine liquide et argentée, d'un marécage couvert de limon noir et épais, d'une plaine verte et ondoyante, d'un parterre semé des fleurs le plus variées et d'un vaste champ couvert de moissons jaunissantes. Béni soit à jamais le nom du créateur de tant de merveilles ! Τὴν ἔσοχον ταύτην περιγραφὴν παραθέτομεν ὡς ἔχει γαλλιστὶ ἢ ἐκ τοῦ ἀραβικοῦ μετάφρασις ἐξ ἐπιστολῆς σωζομένης ἀκόμη σήμερον, μετ' αὐτὴν δὲ οὐδὲν ἔχει τις νὰ προσθέσῃ. Κατὰ τὸν δρόμον συναντᾷ τις τὸν φελάχον μὲ τὸν κυανοῦν καὶ λευκὸν ποδῆρη χιτῶνα εἰς τὸ ἄκρον τῆς διώρυγος, ποτίζοντα τοὺς ἀγρούς τοῦ ἐκ φρεάτων, ὧν τὸ ὕδωρ ἀντλεῖται διὰ βοῶν περιστρεφόμενων, βουβάλους καὶ καμήλους, τὰ ὡραῖα δάση ἐκ φοινίκων ἢ τὰς ὑφίπνευς ἀκακίας. Ἡ ὁμαξοστοιχία, ἀφοῦ διέλθῃ τὸ Δαμαγχούρ, Τέλ-έλ Μπαρούτ, τὸ Κάφρ-Ἐ-Ζαγιάτ, τὴν Τάνταν, φθάνει εἰς Βέγγαν καὶ μετὰ ἡμίσειαν ὥραν ἀπὸ τῆς τελευταίας πόλεως ἀντικρύζει ἀμέσως ὁ

ἐντὸς τριετίας δαπανηθὲν ποσὸν διὰ τὰ ἀφορῶντα τὴν διανομὴν τῶν ὑδάτων ἔργα ἀνέρχεται εἰς 25 ἑκατομμύρια· ἀλλὰ λαμβανομένου ὑπ' ὄψιν ὅτι ὁ Νεῖλος καθ' ἑκάστον ἔτος γίνεται ὀρμητικώτερος, αἱ δαπάναι θ' αὐξάνωσι. (Planchaut l' Egypte. Le Nil).

ὀφθαλμός πρὸς τὰ δεξιὰ, «τρία χειροποίητα καὶ οὐρανογείτονα ὄρη», τὰς Πυραμίδας δηλαδή τῆς Γκίζας, τὰς μᾶλλον γνωστάς, ἐφ' ἑσὸν δὲ προχωρεῖ ἡ ἀμαξοστοιχία, ἄρχονται φαινόμενα καὶ αἱ ἐξοχαὶ τοῦ Καίρου, ὧν τινές εἰσιν ἀληθῆ ἀνάκτορα, καὶ κατόπιν τὸ τέμενος τοῦ Μεχμέτ Ἀλῆ, ὅπερ δεσπόζει τοῦ Καίρου ἐπὶ τοῦ λόφου Μοχατάμ μετὰ τοὺς δύο του μεγαλοπρεπεῖς μιναρέδες· μετὰ τοῦτο ὁλόκληρον δάσος μιναρέδων δεικνύει ὅτι ἐφθασέ τις εἰς Κάιρον.

Κάιρον.

Ὅστις δὲν εἶδε τὸ Κάιρον, οὐδὲν εἶδε, λέγει ὁ Léon Hugonnet· ἡδύνατό τις δὲ ἔτι νὰ προσθέσῃ ὅ,τι καὶ περὶ τῶν Παρισίων λέγεται, ὅτι δηλαδή τὸ Κάιρον δὲν ἐκτίσθη ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας. Ἡ πόλις φαίνεται ἅμα πλησιάζῃ ὁ περιηγητῆς περιστοιχιζομένη ἀπὸ ἐρείπια· πανταχοῦ πέριξ τῆς ζώνης τῆς πόλεως κεῖνται ἀνάκτορα καὶ μνημεῖα ἐν ἐρειπιώδει καταστάσει. Παρ' ὅλων τῶν περιηγητῶν, οἵτινες ἐπεσκέφθησαν τὴν Αἴγυπτον, μεταξὺ τῶν ὁποίων πλῆθος καλλιτεχνῶν, ὁμολογεῖται, ὅτι οὐδεὶς λαὸς ἔχει περισσότερον ἀνεπτυγμένην τὴν καλαίσθησιν τῆς οἰκοδομικῆς ἀπὸ τοὺς Ἀραβας· οὐχ ἥττον, ἐνῶ ἔχουσι ἄπειρον φαντασίαν, χάριν, κομῶτητα καὶ λοιπά, λείπει ἐξ αὐτῶν τὸ πνεῦμα τῆς συντηρήσεως τῶν ὑπαρχόντων, *l'amour de la tradition*. Τοῦτο μαρτυρεῖ αὐτὴ ἡ ἱστορία τοῦ Καίρου.

Ὅτε ὁ Ἀμρού περὶ τὰ 640 ἐκυρίευσεν τὴν Ἀλεξάνδρειαν μ' ὅλον αὐτοῦ τὸν ἐνθουσιασμόν διὰ τὴν πρωτεύουσαν ταύτην τῆς Αἰγύπτου, καὶ πρωτεύουσαν ἅμα τοῦ πολιτισμοῦ, τὸ αἶσθημα τῆς κατακτήσεως τὸν ὤθησε πρὸς τὴν ἐνῶ Αἴγυπτον, καὶ ἄφου ἐκυρίευσεν τὸ τεῖχος τῆς Βαβυλῶνος ἐπὶ τοῦ ὄρους Μοχατάμ καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ Νείλου ὄχθης, ἔδωκε διαταγὴν ν' ἀνεγείρωσιν ἐπὶ τοῦ μέρους αὐτοῦ τὸ στρατόπεδον· ἀλλὰ, προκειμένου κατόπιν νὰ λύσωσι τὰς σκηνάς, παρετήρησαν ἐπὶ τῆς τοῦ στρατηγοῦ σκηνῆς, ζεῦγος περιστερῶν, ὅπερ, εἶχε κτίσει τὴν φωλεάν του. Τοῦτο ἤρκεσεν ὅπως ὁ Ἀμρού, ἐκ σεβασμοῦ, καὶ προλήψεως ἰσως, διατάξῃ νὰ μένῃ ἡ σκηνὴ καὶ ὅτε κατόπιν πάλιν ἀπεφασίσθῃ νὰ οἰκοδομηθῇ πόλις, ὅλοι οἱ στρατιῶται ἐνὶ στόματι ἐφώναζαν νὰ κτισθῇ αὕτη ὅπου ἔκειτο ἡ σκηνὴ τοῦ στρατηγοῦ, ἐνεκα δὲ τούτου, καὶ τῇ ἐδόθη τὸ ὄνομα Φουτάτ, ὅπερ σημαίνει σκηνή. Μία ὁλόκληρος συνοικία τῆς πόλεως ἀνῆκεν εἰς τοὺς στρατιώτας, Ἐλ-Ἀσκέρ διὰ τοῦτο ἐπικληθεῖσα, ἥτις ὅμως, τοῦ χρόνου προϊόντος, κατέστη στενόχωρος καὶ προσελήφθη τότε ἡ πεδιάς ἡ μεταξὺ τῆς Φουτάτ, καὶ Ἐλ-Ἀσκέρ ἥτις, ἦτο πλήρης τάφων χριστιανῶν καὶ ἐβραίων, καὶ ἡ

ὅποια, διενεμήθη εἰς τοὺς ἀρχηγούς τῶν σωμάτων, ὀνομασθεῖσα ἕνεκα τούτου Ἑλ-Καταγιάχ, χώρος δηλαδή παραχωρούμενος δωρεάν. Μετ' ὀλίγον χρόνον ἔγειναν τόσαι ὠραῖαι οἰκοδομαὶ ἐν τῷ Ἑλ-Καταγιάχ, ὥστε τὸ Φουτάτ ὑπέστη ἀληθῆ ἐκλειψιν· ἡ περιγραφή τῶν ἐν αὐτῇ ἀνεγερθέντων ἀνακτόρων εἶνε κάτι τι μυθικόν, μεταξύ δὲ τῶν ὠραιότερων ὑπερεῖχον τὰ τοῦ Ἀχμέτ-έτν-Τουλάν. Κατὰ τὴν περιγραφὴν ἣν ποιεῖται ὁ Hugonnet, εἰς αὐτὰ εἰσήρχετό τις διὰ πλείστων θυρῶν, ἐπὶ τῆς μιᾶς τῶν ὁποίων ὑπῆρχεν ἐν belvédère, ἀπὸ τοῦ ὁποίου ἡ θεὰ ἐξεστίνετο ἐπὶ τοῦ Φουτάτ τοῦ Νείλου, τῆς καταπρασίνου νήσου Ρετάχ, καὶ ἐπὶ τῆς πρὸ τῶν πυραμίδων ἐρήμου, ἐπὶ τῆς σκοπίας δὲ ταύτης ὁ Ἀχμέτ ἠγάπα ν' ἀναπαύηται. Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Χομαρευγάχ, ὅστις ἐπλούτισε τ' ἀνάκτορα εἰς βαθμὸν εἰς τὸν ὅποιον ἡ ἀνθρώπινος φαντασία ἀδυνατεῖ νὰ φθάσῃ· ἐν τοῖς θαυμασίοις κήποις τοῖς κατ' ἀπομίμησιν τῶν ἐν τῷ Κορανίῳ, διεκρίνοντο οἱ κορμοὶ τῶν δένδρων, οἵτινες ἦσαν περιτετυλιγμένοι μὲ πλάκας ἐπιχρυσωμένου χαλκοῦ, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο σωλῆνες σχηματίζοντες ἀπειρίαν κρηνῶν. Ἐν τοῖς κήποις τούτοις ὑπῆρχον ὀλόχρυσά κιόσκια γέμοντα ἀγαλμάτων φερόντων ὀλόχρυσά διαδήματα καὶ ψέλλια· ἐν μέσῳ ἐνὸς τῶν μαγικῶν τούτων κήπων ὑπῆρχε μικρὰ λίμνη πλήρης ὕδραργύρου, γύρωθεν ἔχουσα σειρὰν κιόνων ἐκ μαρμάρου μὲ κορυφὰς ἐπαργύρους καὶ ἐπὶ τῶν ὁποίων, ἀντανακλώμενον τὸ φῶς τῆς σελήνης, παρεῖχε ἀπειρίαν ὠραίων χρωμάτων. Ἀργυροῦς δακτύλιος, καὶ μετάξινον σχοινίον ἐκράτουν ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας αὐτῆς πλήρες αἶρος προσκεφάλαιον, ἐπὶ τοῦ ὁποίου καθήμενος ὁ πρίγκηψ ἠωρεῖτο κατὰ τὰς πολὺ θερμὰς θερινὰς νύκτας. Καὶ μὴ νομίσῃ τις ὅτι ἡ ἀνωτέρω περιγραφή ἔχει τι τὸ ὑπερβολικόν· εἰς ἐμὲ τὸν ἴδιον συνέβη κατὰ τὸ πρῶτόν μου ταξείδιον ἐν Καίρῳ νὰ ἐπισκεφθῶ ἐν Σούμπρα τὰ λεγόμενα λουτρά τοῦ Μεχμέτ-Ἀλῆ, καὶ καὶ διακρατῶ ζωηρῶς ἐν τῇ μνήμῃ μου τὴν ἐντύπωσιν ἣν εἰς ἐμὲ καὶ εἰς τὸν σύνεδόν μου Advocat Ὁλλανδὸν Πρόξενον μᾶς ἔκαμεν ἡ θεὰ τῆς λίμνης ἐν τῷ κέντρῳ μονορόφου τετραγωνικοῦ μεγάρου περιτριγυριζομένου ἐκ σειρᾶς μαρμαρίνων κιόνων βυζαντινοῦ ῥυθμοῦ, ἐν μέσῳ τῆς ὁποίας ὑπῆρχεν ὑψηλὴ ἐκ μαρμάρου πηγὴ, ἐκ τῆς ὁποίας τὸ ὕδωρ ἐξήρχετο ἐκ στόματος κροκοδείλων· πρὸς αὐτὴν ἔφερε μικρὰ κομψὴ λέμβος, διὰ τῆς ὁποίας ὁ πασᾶς περιεφέρετο, τῶν γυναικῶν τοῦ χαρεμίου κολληλατουσῶν. Ἀδύνατος ἡ περιγραφή τοῦ ἀνατολικοῦ πλούτου, τῆς μεγαλοπρεπείας καὶ τῆς χάριτος τοῦ κομποῦ τούτου μεγάρου· ἐνόμιζέ τις, εὐρισκόμενος κάτωθεν τινος τῶν κιόνων τούτων καὶ βλέπων ἐντὸς τῆς λίμνης, ὅτι εὐρίσκεται ἐν ἀνακτόρῳ τινὶ τῶν παραμυθίων τῆς Χα-

λιμᾶς, μεταφερθεῖς παρὰ ὑπερανθρώπου ὄντος, παρὰ τινος μαγίσσης. Τὸ ἀνάκτορον τοῦτο ὑπάρχει ζῶσα εἰκὼν τῆς ἀνατολικῆς μεγαλοπρεπείας, οἱ χιόνες καὶ οἱ κροκέδειλοι σῶζονται, οὐχὶ ὅμως καὶ ἡ χρυσῇ λέμβος καὶ αἱ γυναῖκες τοῦ χαρμιῖου· οἱ ἀνακλιντῆρες καὶ τὰ διβάνια ὑφίστανται ἐπίσης, ἀλλὰ ἐφθαρμένοι καὶ εἰς τεμάχια τὰ ἐπ' αὐτῶν ὑφάσματα. Παρῆλθε τὸ μεγαλεῖον, παρῆλθεν ἡ δόξα τῶν ἀνακτόρων τούτων ὡς καὶ τῶν τοῦ Χομαρσυγιάχ.

Ἄλλ' ἐπέπρωτο καὶ τὸ Ἐλ-Καταγιάχ νὰ ὑποστῇ τὴν ἐκλείψιν τοῦ Φουτάτ. Ὅτε οἱ Καλίφαι Φατιμῖται ἐκυρίευσαν τὴν Λῆγυπτον, ἐσκέφθησαν νὰ ἀνεγείρωσι νέαν πόλιν ἀνωτέραν τοῦ Βαγδάτ. Ὁ στρατηγὸς αὐτῶν Ἰζουχάρ ἐχάραξε τὴν νέαν ζώνην περιλαμβάνουσαν τὸ Φουτάτ καὶ Ἐλ-Καταγιάχ μέχρι τοῦ ὄρους Μοχατάμ. Τὴν στιγμὴν τῆς θεμελιώσεως ἔδει νὰ ὀρίσῃ ἡ ἀνατολὴ τοῦ πλανήτου Ἀρεως, ἀραβιστὶ Ἐλ-Καχέρ, ἥτοι ὁ νικητῆς· ἐκ τούτου καὶ ἡ πόλις ὠνομάσθη Ἐλ-Καχίρα (νικητρία), ὄνομα ὅπερ οἱ ἱστορικοὶ τῶν σταυροφοριῶν μετέβαλον εἰς Ἀλκάϊρον καὶ κατόπιν Κάϊρον. Ἡ πόλις φέρει ἐπίσης καὶ τὴν ὀνομασίαν Ἐλ-Μαχροῦσα (ἡ καλῶς προφυλαγμένη). Σήμερον ἐκ τοῦ πλήθους τούτου τῶν ἀνακτόρων, ἅτινα, πλὴν τοῦ Ἀμρού, καὶ εἰ κατόπιν πρίγκιπες Τουλάν Ἰζουχάρ, Χασάν ἀνήγειραν, δὲν ὑφίστανται ἢ ἐρείπια καὶ μόνον ἐρείπια· νέα πάλιν ἀνηγέρθησαν, ἀλλὰ τὰ πλείονα τούτων καὶ ἰδίως τὰ ἐπὶ Μεχμέτ Ἀλῆ, Ἀβᾶς Πασᾶ, Σαῖδ Πασᾶ καὶ Ἰσμαήλ εἰσιν ὄγκοι ἀνευ καλαισθησίας. Τὸ Φουτάτ φέρει σήμερον τὴν ὀνομασίαν τοῦ παλαιοῦ Κάϊρου, *le vieux Caïre*· πλησίον τούτου ἀνηγέρθη νέα συνοικία ἢ μάλλον πόλις, ἡ Ἰσμαηλία, ἐπὶ τοῦ Ἰσμαήλ ἀνεγερθεῖσα. Ἡ περίμετρος τοῦ Κάϊρου εἶνε 24 χιλιόμετρα, περιέχει 400,000 πληθυσμόν, 400 τζαμιά, 1170 καφενεῖα, 140 σχολεῖα, 40 ἐκκλησίας χριστιανικὰς, 13 συναγωγὰς καὶ 1265 ὀκέλας, ὡς τὰς ὀνομάζουσιν, ἥτοι μεγάλας οἰκοδομὰς μετὰ πολλῶν κατοικιῶν. Ἡ ἀνωτάτη θερμοκρασία τοῦ κλίματος εἶνε 40° καὶ ἡ κατωτάτη 9. Ἡ ἱστορία ἐν τούτους ἀναφέρει ὅτι κατὰ τὸ 813 ἢ 833 ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Διονύσιος εὔρε τὸν Νεῖλον πεπηγότα. Τὸ φαινόμενον τοῦτο λέγεται ὅτι ἐπανελήφθη ἐπὶ τῆς ἐποχῆς τῶν Σταυροφοριῶν.

Τὸ νέον Κάϊρον περιέχει λαμπρὰς λεωφόρους, κομψότατα μέγαρα, θέατρον ἰταλικοῦ μελοδράματος κλπ., μεγαλοπρεπέστατα ξενοδοχεῖα ἀμιλλώμενα μὲ τὰ πρῶτης τάξεως εὐρωπαϊκὰ, ἀληθῆ ἀνάκτορα, ἀνεγερθέντα χάριν τῶν κατὰ μυριάδας τὸν χειμῶνα ἀφικνουμένων περιηγητῶν. Τὸ Κάϊρον εἶνε πόλις διεθνῆς· βλέπει τις ἀνθρώπους ἐξ ὅλων τῶν μερῶν τῆς σφαίρας, εἶνε ἡ προσφιλες τῶν *touristes* πόλις· ἐν μεγάλῃ

λω ἀριθμῷ διακρίνει τις, ἰδίᾳ τοὺς Ἀγγλοὺς ἐκ τῶν ἐνδυμασιῶν των, τοῦ ξηροῦ καὶ μεμετρημένου βαδίσματός των, τὰς Ἀγγλίδας μὲ τὸ ἀρρενωπὸν ὕψος των, τὰς δερματίνας ζώνας των, τὰ ψιὰθινα καπέλα των, καὶ ἀναζητούσας πάντοτε τρόπον νὰ γίνωσι διακριταί· πανταχοῦ φαίνεται πλῆθος Ἀγγλῶν στρατιωτῶν, βαδίζόντων καθ' ἑμίλους· πλήρεις ὑπεροφίας, μὲ τὸ ἀκαμπτὸν βάδισμά των, τὴν μικρὰν πίπαν ἐπὶ τοῦ στόματος, τὸν ἐν εἶδει σκούφου ἐρυθρὸν καὶ ἄνευ χάριτος πῖλόν των, κρατούμενον ἐπὶ τῆς κεφαλῆς διὰ λεπτοῦ λωρίου, τὸ μαστίγιον ἀνά χεῖρας καὶ μὲ τὰ θορυβοῦντα ὑποδήματά των, πλημμυροῦσι τὰς ὁδοὺς, ἂν ἔλειπον δὲ οἱ Ἀραβες, θὰ ἔλεγέ τις ὅτι εὐρίσκεται ἐν Ἀγγλίᾳ.

Ἐκ τῶν ξενοδοχείων τοῦ Καΐρου πρέπει τις νὰ μνημονεύσῃ τρία, ἀληθῆ μέγαρα, μὲ ὅλην τὴν ἄνεσιν, καὶ ὅλην τὴν πολυτέλειαν, τὰ Continental, Serphard καὶ New Hôtel. Ἡδὴ ἐταιρία τις ἀνέλαθε νὰ μεταβάλλῃ εἰς ξενοδοχεῖον τὰ ἀνάκτορα τῆς Ἰχιζίρας καὶ ἤρξαντο μάλιστα αἱ ἐπισκευαί. Τὰ ἐγκαίνια τούτου θὰ γίνωσι τὴν 1 Νοεμβρίου ε. ε. Τὰ ξενοδοχεῖα ὅμως ταῦτα δὲν ἐργάζονται, ἢ μόνον τὸν χειμῶνα· τὸ ἔαρ οὐδεὶς μένει ἐν τῇ πόλει ταύτῃ, καὶ ἐκ τῶν κατοίκων ἀκόμη πολλοὶ κατέρχονται εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἢ μεταβαίνουν εἰς Εὐρώπην.

Κέντρον τοῦ εὐρωπαϊκοῦ Καΐρου εἶνε ἡ πλατεῖα τῆς Ἑσθεκίας, ἣν τόσον καλῶς περιέγραψαν ὁ Σατωβριάνδος, ὁ Γκωτιέ καὶ ἄλλοι, καὶ ἣτις ὑπέστη πολλὰς μεταβολάς. Ἐχει ἤδη λαμπρὸν κῆπον, μετὰ ἐαρινοῦ θεάτρου, ἀλλὰ μὴ συχνάζομενον παρὰ τοῦ καλοῦ κόσμου. Τὸ ξενοδοχεῖον, ἐν ᾧ κατώκησα, τὸ New Hôtel ἐπὶ τῆς πλατείας ταύτης, εἶνε ἐν τῇ ὠραιότατῃ θέσει· οὐδὲν τερπνότερον, ἢ νὰ κάθηται τις ἐπὶ τῶν ἀναψυκτικωτάτων καθισμάτων τῆς ἐμπροσθεν τοῦ ξενοδοχείου μεγάλης veranda, καὶ νὰ βλέπῃ τὴν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν του παρέλασιν ἀνθρώπων διαφόρων φυλῶν καὶ ἐνδυμασίας, τοὺς μικροὺς Ἀραβας καὶ Ἀβυσσινούς, μὲ τὸ κοντὸν ἐνδυμά των, τοὺς καθάσκηδες τῶν διαφόρων προξενείων μὲ τὰς ποικίλας ἀνατολικὰς ἐνδυμασίας των, τοὺς μικρομποροὺς τῶν ἀρχαιοτήτων, τῶν ταπήτων, τὰς ἰθαγενεῖς γυναῖκας μὲ τὰ κεκαλυμμένα πρόσωπά των καὶ δεικνύουσας μόνον τοὺς μικροὺς πόδας των μὲ τὰ ἐπιδεικτικοῦ χρώματος ὑποδήματά των, ἐν τέλει, τὰ μεγαλοπρεπῆ διαφόρων εἰδῶν ὀχήματα, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων ἔχουσι τρέχοντας ἐμπροσθεν μαῦρους ὄρμεῖς ἢ σείζηδες μὲ ὠραίας ἐνδυμασίας καὶ γυμνοὺς τοὺς πόδας μέχρι τοῦ γόνατος καὶ τὰς χεῖρας μέχρι τοῦ βραχίονος, τοὺς ὁποίους θαυμάζει τις καὶ λυπεῖται συγχόνως.

Ἐκ τῆς πλατείας μεγαλοπρεπεῖς λεωφόροι ἄγουσι πρὸς τὴν Ἰσραηλίαν

καὶ δι' αὐτῶν καὶ τῆς πρὸ τοῦ μακροτάτου στρατῶνος Κάιρ-Νίλ ὁδοῦ, πρὸς τὸν λιμένα τοῦ Καίρου Βουλὰκ. Ἐπὶ τοῦ μεγαλοπρεποῦς Νείλου εἰσι προσδεδεμέναί πολλαὶ μονχαρεβίαι καὶ τὰ ὠραῖα ἀτμόπλοια τῆς ἑταιρίης Κούκ, διὰ τῶν ὁποίων οἱ περιηγηταὶ ἐπισκέπτονται τὴν Ἄνω Αἴγυπτον. Μεγάλῃ καὶ ὠραίᾳ γέφυρᾳ μήκους 406 μέτρων καὶ στοιχίσασα 2,300,000 φράγκα, φέρεῖ εἰς τὴν ἐναντι ὄχθην, ἐν ᾗ ὁ ῥωμαντικώτατος περίπατος τῆς Γκιζίρας κυκλοτερὲς μὲ παρμέγιστα δένδρα, ὧν οἱ εἰς τὴν κορυφὴν κλάδοι ἐνοῦνται μὲ τοὺς τῶν ἐναντι δένδρων, σχηματίζοντες οὕτω σκιάν ὑπὸ τὴν ὁποίαν τρέχουσι τὰ ἐκλεκτὰ ὀχήματα τῶν ὑπουργῶν, τῶν χαρεμίων των, τῶν διπλωματῶν καὶ πλῆθος ἐφίππων Ἀγγλίδων. Ἐκ τῆς Γκιζίρας ἑτέρα γέφυρα φέρεῖ εἰς τὴν Γκίζαν, ἐν ᾗ εὐρεται τὰ ἀνάκτορα τῆς Γκίζας καὶ τὸ Μουσεῖον. Κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν ἐκ Μπουλάκ εἰς Κάιρον, συχνὰ ἀπαντᾷ τις κηδεῖας, αἵτινες ἔχουσι τι τὸ παράδοξον. Ἐπὶ κεφαλῇς προηγείται σῶμα τυφλῶν, βλακωδῶς κινουμένων ἐκ δεξιῶν πρὸς τὰ ἀριστερά, καὶ μὲ ταχὺ βῆμα, ψαλλόντων δὲ ἄσμά τι εὐθυμον, ὅπισθεν αὐτῶν φέρεται ὁ νεκρὸς ἐντὸς ἀπλοῦ κιβωτίου μὲ τέσσαρας πόδας, ὧν ἕκαστον κρατεῖ εἰς Ἀραψ· ὁ ἐντὸς τοῦ κιβωτίου, κεκαλυμμένον μὲ ἐρυθρὸν ὕφασμα, νεκρὸς, ἕνεκα τοῦ ταχέος καὶ ἀτάκτου βήματος, κινεῖται διαρκῶς ὅπισθεν ἔρχονται γυναῖκες πεζαὶ ἢ ἐπὶ ὄνου κρατοῦσαι μανδύλιον καὶ προσποιούμεναι ὅτι κλαίουσιν ἢ φωνάζουσιν, ὁ φερμὸς δὲ αὐτὸς τῶν φωνάζουσῶν γυναικῶν καὶ τῶν τυφλῶν μὲ τὰ εὐθυμα ἄσματά των εἶνε θέαμα κωμικὸν μᾶλλον ἢ πένθιμον. Αἱ κηδεῖαι ὅμως τῶν μεγάλων διαφέρουσι ἄρᾳ τῇ εἰδήσει τοῦ θανάτου τινὸς ἀνωτέρας κοινωνικῆς τάξεως, οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι συνέρχονται εἰς τὸν οἶκόν του καὶ ἐπὶ δύο ἡμέρας τρώγουσι καὶ πίνουσιν εἰς βάρος τοῦ θανόντος, παραδιδόμενοι εἰς θορυβώδεις ἐπιδείξεις. Κατὰ τὴν ὥρην τῆς κηδεῖας λαμβάνει χώραν ἀγρία σκηνή· ὅλαι αἱ γυναῖκες τοῦ οἴκου ἐπιπίπτουσιν ἐπὶ τοῦ νεκροῦ καὶ προσποιοῦνται ὅτι θέλουσι νὰ ἐμποδίσωσι τὴν ἐκφορὰν· ἡ πένθιμος αὕτη κωμῶδια παίζεται κάπως μετὰ τινος συνειδήσεως. Ἀληθὲς μάχη λαμβάνει χώραν, τέλος ἐξέρχεται ὁ νεκρὸς, προηγεῖται κάμηλος φέρουσα τεμάχια ὠμοῦ κρέατος, ὅπερ διανέμεται καθ' ὁδὸν εἰς τοὺς πτωχοὺς· κατὰ τὸν δρόμον οἱ συγγενεῖς καὶ φίλοι προθυμοποιοῦνται νὰ φέρωσι τὸν νεκρόν, ὥστε καταντᾷ οὗτος νὰ πηδᾷ ἐκ χειρὸς εἰς χεῖρα. Ἀφοῦ παρατωθῇ ἡ κηδεῖα, ἐπιστρέφουσιν εἰς τὸν οἶκον τοῦ νεκροῦ, ὅπου ἐπαναλαμβάνονται αἱ ἐορταί, οἱ χοροί, αἱ ἐπιδείξεις. Διαρκούντος τοῦ ἔτους, καθημέραν τὴν ἰδίαν ὥραν αἱ γυναῖκες συνέρχονται καὶ πάλιν, φωνασκοῦσι πίπτουσιν χαμαὶ κτλ. Περίεργον πῶς ὁ θόρυβος ἀρῆσκει εἰς τοὺς Ἀράβας,

καὶ εἶνε ὁ μόνος τρόπος, δι' οὗ ἐκφράζουσι τὰς ἐντυπώσεις των! Συχνὰ ἅπαντ' αἱ καθ' ὁδὸν γαμηλῖους πομπάς. Εἰς τοὺς γάμους τῶν πλουσίων προηγείται ὀρχήστρα, ταύτην δὲ ἀκολουθεῖ σειρὰ κομφοτάτων ὀχημάτων. Ἡ τελευταία εἶνε ἐξευγμένη μὲ τέσσαρας ἵππους, ἕκαστον τῶν ὁποίων κρατεῖ εἰς σείζης· ἐντὸς αὐτῆς κάθεται ἡ νύμφη, κεκαλυμμένη μὲ πυκνότατον πολυτελὲς ὕφασμα, καὶ ἀκολουθουμένη ὑπὸ ἐφίππων καὶ ἐπαιτῶν. Εἰς τοὺς γάμους τῶν πτωχῶν ἡ νύμφη ἀκολουθεῖ πεζῇ καὶ κεκαλυμμένη, ὁδηγοῦσι δὲ τὰ βήματά της δύο γυναῖκες. Συνήθως μὲ τοὺς γάμους γίνονται καὶ αἱ περιτομαὶ πρὸς ἀποφυγὴν ἄλλης δαπάνης καὶ διὰ τὴν καλὴν τύχην· ὁ ἥρωες τῆς τελευταίας ἐορτῆς ἀκολουθεῖ ἐντὸς ἀμάξης καὶ ἐπὶ ὄνου, καὶ ὅπως ἀποφύγῃ τὴν βασκανίαν, τὸν ἐνδύουσι μὲ γυναικεῖον ἔνδυμα.

Ὁ βίος ἐν Καίρῳ δὲν εἶνε βεβαίως σήμερον ὁ τῆς ἐποχῆς τοῦ ιστορικοῦ Ἰσμαήλ «ὁ παρισινὸς βίος ἐν Καίρῳ», ἀλλ' εἶνε εἰσέτι καθ' ὅλα εὐρωπαϊκός. Τὸ θέατρον τοῦ Καίρου εἶδε κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ὅλους τοὺς ἐξέχοντας παρισινούς ἠθοποιούς, τοὺς πρώτους ἀκροῦς καὶ τὰς πρώτας χορευτρίας τῆς Ἰταλίας. Ἡ αἴθουσά του εἶνε πολὺ ὠραία, περιέχουσα καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν φαινόμενον τεσσάρων πρὸς τὰ δεξιὰ θεωρείων περιβεβλημένων μὲ κράσπεδα μελανὰ μετὰ λευκῶν garnitures ἐν σχήματι ἀνθέων καὶ φύλλων, ἔσωθεν τῶν ὁποίων βλέπουσι χωρὶς νὰ φαίνωνται, αἱ γυναῖκες τῶν χαρμελίων. Ἡ τύχησα νὰ ἴδῃ παριστανομένην τὴν Ἀΐδαν, τὸ μελόδραμα ὅπερ ἐγράφη, ὡς γνωστόν, παρὰ τοῦ Βέρδη, κατ' ἀπαίτησιν τοῦ Κεδίβου Ἰσμαήλ. Αἱ ἐνδυμασίαι, αἱ σκηνογραφίαι καὶ ἐν γένει ὁ διάκοσμος ἦσαν πλουσιώτατα καὶ κατεσκευασμένα κατὰ σχέδιον ληφθὲν ἐπὶ τῇ βάσει προτύπων ἐκ τοῦ μουσείου καὶ ὑπὸ τὰς ὁδηγίας τοῦ Mariette-Pacha. Ἐπὶ τῆς σκηνῆς ἀνέρχονται ἀληθεῖς Νουβιανοὶ Ἀραβες, ἡ ὀρχησις δὲ τῶν μικρῶν μαύρων εἶνε θελατικωτάτη. Οἱ Καίρινοι ἤκουσαν τὸ πρόσωπον τῆς Ἀΐδας, νὰ ὑποδύωνται αἱ διάσημοι ἀκροῖ Porraní, Stolz καὶ ἄλλαι. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ δράματος εἶνε ἡρανισμένη ἐξ ἱστορίας, ἣν ὁ Μαριέττ ἀνέγνω ἐν τοῖς ἱερογλυφικοῖς τοῦ ναοῦ τοῦ Ἀθώρ.

Ἐν γένει τὸ Κάιρον εἶνε ἡ μᾶλλον ἐνδιαφέρουσα πόλις τοῦ κόσμου. Ἐν αὐτῇ βλέπει τις ζῶσαν τὴν ἱστορίαν τοῦ πολιτισμοῦ, ἀπὸ τῆς ἀρχαιοτάτης ἐποχῆς τῆς Μέμφιδος, μέχρι τῆς σημερινῆς ἐντελῶς παριστανῆς, εἰς ἣν ἔφθασε, διελθοῦσα διὰ τῆς τῶν Ἀράβων. Ἐκ τῆς μιᾶς πλευρᾶς βλέπει τις τὸ ἀρχαῖον Κάιρον μὲ τὸν ὅλως ἀνατολικὸν τύπον, τὰς στενάς ὁδοὺς, τὰς οἰκίας μὲ τὰ ἱστορικὰ καφάσια, τὰ περίφημά των τζαμιά μεγάλης ἀρχαιότητος, ὡς τὸ τοῦ Ἀμρού ἐπὶ

τῆς ἐτέρας δὲ φαίνεται ἡ νέα πόλις μὲ τὰς πλατείας τῆς, τὰς λεωφόρους τῆς, τὰς ὠραιστάτας οἰκίας τῆς κλπ. Δίκαιον ἴσως εἶχεν ἡ περιγίπισσα τῶν Ἀραβικῶν μύθων τῆς Χαλιμάς λέγουσα «ὅτι ἡ εὐχαρίστησις τοῦ νὰ βλέπῃ τις τὴν ἐρωμένην του κατὰ μέτωπον, εἶνε κατωτέρα τῆς θεάς τοῦ Καίρου.»

Τὰ εἰς τὸ Κάιρον καὶ τὰ περίχωρα αὐτοῦ ἄξια ἐπισκέψεώς εἰσιν οἱ τάφοι τῶν Καλιφῶν, τὰ τζαμιά, ἡ ἀκρόπολις, τὰ λουτρά, οἱ Δερβίσαι, ἡ ἀγορὰ τοῦ παλαιοῦ Καίρου, τὸ Μουσεῖον, αἱ ἱστορικαὶ Πυραμίδες τῆς Γκίζας καὶ τῆς Σαχάρας καὶ πολλὰ ἴσως ἄλλα. Ἐξ αὐτῶν κατὰ τὰ δύο ταξείδια ἅπερ ἔκαμα, ἐπεσκέφθην μόνον ὅσα ἠδυνήθην, ὅταν ἡ ὑπηρεσία μοὶ ἐπέτρεψε, καὶ τούτων θὰ προσπαθήσω νὰ σᾶς δώσω μικρὰν ἰδέαν.

Μουσεῖον τῆς Γκίζας. Ἀπὸ τοῦ 1890 τὸ ἄλλοτε μουσεῖον τοῦ Μπουλὸκ ἕνεκα τοῦ στενοῦ χώρου μετεφέρθη εἰς τὴν Γκίζαν καὶ ἐν τοῖς ἀνακτόροις τοῦ Κεδίβου Ἰσμῆλ, ἔξωθεν τοῦ Καίρου καὶ εἰς ἀπόστασιν 20 λεπτῶν τῆς ὥρας, τῇ φροντίδι τοῦ κ. E. Gribaut γενικοῦ διευθυντοῦ τῶν μουσείων καὶ τῶν ἀνασκαφῶν. Δύο πρὸ πάντων ἄνθρωποι εἰργάσθησαν εἰς τὸ νὰ περισυλλέξωσιν ἐπὶ τριάκοντα ἔτη τὰς αἰγυπτιακὰς ἀρχαιοτήτας, δύο Γάλλοι, ὁ Mariette καὶ ὁ Maspero. Εἰς τὸν πρῶτον πρὸ πάντων ἀνήκει ἡ ἀνακάλυψις τσοῦτων ἀρχαίων κτιρίων καὶ μνημείων· ἐκ μικρᾶς ἡλικίας λαβὼν ἀφορμὴν ἐκ τινος μουμίας, ἣτις ἐξετέθη εἰς τὸ δημαρχεῖον τῆς Boulogne-sur-mer πατρίδος του, ἐπεδόθη εἰς τὴν Αἰγυπτολογίαν, ἀπέθανε δὲ τὴν 17 Ἰανουαρίου 1880, καὶ ἐτάφη, κατὰ τὴν τελευταίαν του θέλησιν, πλησίον τοῦ μουσείου.

Τὸ μουσεῖον τοῦτο περιέχει 91 αἰθούσας, ἐν αἷς ὁ μέγας πλοῦτος τῶν αἰγυπτιακῶν ἀρχαιοτήτων, ἀπὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φαραὼ μέχρι τῶν τελευταίων ἔργων τῆς Χριστιανικῆς Κοπτικῆς ἐποχῆς, μετὰ λεπτομερειῶν, αἵτινες ἐν οὐδενὶ ἄλλῳ μουσεῖῳ ἀπαντῶνται. Αἱ καθ' ἑκάστην νέαι ἀνακαλύψεις ἐντὸς ὀλίγου χρόνου θὰ καταστήσωσι καὶ τὸ μέγαρον αὐτὸ ἀνεπαρκές. Τὸ μουσεῖον τοῦτο εἶνε εἰδικῶς Φαραωνικόν. Ἐκ τῆς Ἑλληνο-Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς Κοπτικῆς ἐποχῆς δὲν περιλαμβάνει ἢ ὀλίγιστα καὶ μόνον πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦ νὰ δείξῃ πῶς ἐσβέσθη ἡ τέχνη αὕτη ἡ τόσῳ εἰδική, ἣτις ἀνεπτύχθη ἐν τῇ κοιλάδι τοῦ Νείλου· αἱ ἀρχαιοτήτες αὗται θὰ σταλῶσιν εἰς τὸ ἐνταῦθα μουσεῖον τῆς Ἀλεξανδρείας, ἰδρυθὲν τῷ 1892, ὅπου καὶ ἡ πρωτεύουσα τῶν Πτολεμαίων.

Ἡ ταξινόμησις, ἐκτὸς τῶν μικρῶν ἐκθεμάτων, ἐγένετο κατὰ χρονολογικὴν σειράν. Εἰς τὸ ἰσόγειον εἶνε τὰ βαρέα σώματα καὶ εἰς τὸ πρῶ-

τον πάτωμα τὰ μικρότερα, ἐπὶ τῆς θύρας δὲ ἐκάστης αἰθούσης ὑπάρχει ἐπιγραφὴ ἀναφέρουσα τὴν ἐποχὴν καὶ τὰ εἶδη τῶν ἐκθεμάτων. Ταῦτα διαιροῦνται εἰς μνημεῖα θρησκευτικά, κηδειῶν, πολιτικά, ἱστορικά, ἑλληνικά, ῥωμαϊκά. Οὐδὲν ἔθνος ἔχει τοσαῦτα μνημεῖα ἀρχαιότητος ὅσα ἡ ἀρχαία Αἴγυπτος.

Μετέβην εἰς ἐπίσκεψιν τὴν δεκάτην ὥραν τῆς πρωΐας. Πόσον γραφικὴ εἶνε θέσις ἐν ἣ εὗρηται τὸ οἰκοδόμημα, ἐντὸς ὠραίου κήπου καὶ ἐπὶ τῆς δεξιᾶς τοῦ Νείλου ὄχθης! Ὡς ἐκ τῆς ἐποχῆς ἐν ἣ μετέβην (τέλη Μαρτίου), τὰ φύλλα τῶν δένδρων ἤρχιζον νὰ πίπτωσιν, ὅπως παραχωρήσωσι τὴν θέσιν εἰς τὰ ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἀναφυόμενα νέα· ὁ Ἀπρίλιος εἶνε τὸ φθινόπωρον τῆς Αἰγύπτου.

Περιγραφῆς ἐκτενῆς τοῦ Μουσείου εἶνε ἀδύνατος· ἀπαιτεῖ χρόνον πολλὸν καὶ μελέτην οὐκ ὀλίγην· ἡ ἀπλὴ μόνον ὀνοματολογία ἤθελε πληρώσει τόμον ὑλόκληρον. Θὰ περιορισθῶ νὰ σημειώσω διὰ βραχείων τὰ σοβαρώτερα.

Καὶ δὴ, ὡς γνωστόν, κατὰ τὰς ἱερογλυφικὰς γραφάς, οἱ Αἰγύπτιοι ἐπίστευον εἰς ἓνα καὶ μόνον θεόν, αἰώνιον, χωρὶς ὄνομα, χωρὶς μορφήν, χωρὶς ἀρχὴν καὶ τέλος· ἡ δοξασία ὅμως αὕτη ὑπῆρχε, παρὰ τοῖς ἱερεῦσι, τοῖς μεμνημένοις, διὰ δὲ τοὺς λοιποὺς πλησίον τοῦ ἀοράτου θεοῦ ὑπῆρχον ἄλλοι δευτερεύοντες ὑπὸ μυρίας πάντοτε καὶ παραδόξους μορφάς λατρευόμενοι. Ἐν τῇ τῶν Αἰγυπτίων θρησκείᾳ, τὰ πάντα ἦσαν συμβολικά, πᾶσαι αἱ μεταφυσικαὶ τῶν ιδέαι ἐξεπροσωποῦντο διὰ διαφόρων σημείων ἢ συμβόλων. Κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους, ἡ ἀθανασία ὑπῆρξε οὐχὶ μόνον διὰ τὴν ψυχὴν, ἀλλὰ καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸ σῶμα. Ἡ τιμωρία τῶν κακῶν ἦτο ἡ ἐξουδένωσις, τῶν δ' ἀγαθῶν ἡ ἐπάνοδος μετὰ 7,000 ἐτῶν ὕπνον εἰς τὴν προτέραν αὐτῶν πρὸ τοῦ θανάτου κατάστασιν, ἄνευ πόνων, ἄνευ θλίψεως, ἄνευ νέου θανάτου. Τοῦτου ἕνεκα ἡ ταρίχευσις τῶν νεκρῶν καὶ ἡ ἐπιμεμελημένη προφύλαξις, ὅπως τὸ σῶμα εἶνε ἐν ἀσφαλείᾳ κατὰ πάσης ἀτμοσφαιρικῆς ἐπιρροῆς, διὰ τὸν αὐτὸν δὲ λόγον οἱ αἰγυπτιακοὶ τάφοι γέμουσιν ἀγαλμάτων, ἅτινα ἔθετον ἵνα ἐν περιπτώσει καθ' ἣν τὸ σῶμα, μεθ' ὅλας τὰς προφυλάξεις, ἤθελε διαλυθῇ ἢ κλαπῇ, κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἀναστάσεως νὰ εὑρεθῇ τὸ ἐκπροσωποῦν τὸν θανόντα ὁμοίωμα ὡς ἀναγνώρισις καὶ ὡς σύμβολον, τουτέστι τῆς ἀνανεώσεως τῆς προτέρας καταστάσεως. Ἐν τοῖς αἰγυπτιακοῖς τάφοις εὗρηται ἐπίσης ἀπειρία κανθάρων ἐκ διαφόρων ὑλῶν, καὶ τοῦτο διότι κατὰ τὰς ἰδίας δοξασίας, ὁ κανθάρος ἦτο ζῶον ἄρρεν καὶ θῆλυ ἐν ταύτῳ, ἡ ἐκπροσώπησις ὁηλαδὴ τοῦ ἄνευ ἀρχῆς καὶ τέλους θεοῦ, καὶ συγχρόνως τὸ σύμβολον τῆς ἀναστάσεως, καὶ κατ' ἀ-

κολουθίαν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς· ἔνεκα τούτου καὶ ἐν τῷ νεκρῷ ἐτίθετο πλησίον τῆς καρδίας, ἥτις θὰ ἐδέχτο πρώτη τὸ ἐμφύσημα τῆς ψυχῆς ἐπιστρεφούσης ἐξηναγκασμένης ἐκ τοῦ οὐρανοῦ.

Ἐμβριθῆς μελέτη τῆς Αἰγυπτιολογίας καταδεικνύει ὅτι μεγίστη ἡ ἐπικρατοῦσα ὁμοιότης ἐν ταῖς δοξασίαις τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ὡς πρὸς τὴν θεοποίησιν τῶν πάντων· ἐπίσης καὶ αἱ πλεῖσται νεώτεραι θρησκείαι ἀπεμιμήθησαν τοὺς Αἰγυπτίους. Ὡς ἐν παραδειγματι, ὁ Ὅσιρις, ἦτο κατὰ Πλούταρχον καὶ τὸν Μαριέτ πασᾶν, ὁ μεσολαβῶν μεταξὺ θεοῦ καὶ ἀνθρώπων πρὸς σωτηρίαν τῆς ψυχῆς τῶν τελευταίων, τούτου ἔνεκα κατήρχετο εἰς τὸν κόσμον ὑπὸ μορφὴν ζώου· τὸ τοιοῦτον οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἢ ἡ θεωρία τῆς μετεμψυχώσεως τῶν νεωτέρων. Ἡ μήτηρ τοῦ Ἄπιοις, ἐθεωρεῖτο παρθένος, καὶ μετὰ τὴν γέννησιν αὐτοῦ. Ὡς πρὸς τὴν κρίσιν ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ, εὗρέθη σαρκοφάγος παριστῶν τὸ Δικαστήριον τοῦ Ὀσίριδος, φέροντος διάδημα μετὰ ἡλιακοῦ δίσκου, συμβόλου τοῦ φωτός καὶ κεράτων τράγου, συμβόλου τῆς γενετησίου δυνάμεως, καὶ δικάζοντος μὲ μαστίγιον ἀνὰ χεῖρας τὰς ψυχάς· εἰς τοὺς πόδας του εἰκονίζεται ὁ Ὄμις καὶ ὁ Τυφὼν, ζῶα ἐξ ἡμισείας κροκόδειλοι καὶ ἵππο-πόταμοι, οὓς δύναται τις νὰ παρομοιάσῃ τῷ ἀρχαίῳ Κερβέρῳ· κατόπιν ὁ Θῶθ γράφων τὰ βάρη ἐκάστης ψυχῆς καὶ πλησίον αὐτοῦ πλάστιγξ. Ὁ Θῶθ οὗτος δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς ὁ ἡμέτερος Ἑρμῆς. Ἐπὶ μονολίθου τινὸς εὕρηται γεγραμμένον, «ἀκολουθῶ τὸν θεὸν ἐξ ἀληθοῦς λατρείας· ἔδωκα ἄρτον εἰς τοὺς πεινάσαντας, ὕδωρ εἰς τοὺς διψάσαντας, ἐνδύματα εἰς γυμνοὺς, ἄσυλον εἰς τοὺς ἐγκαταλελειμμένους», ὑψηλὰ διδάγματα τοῦ ἠθικοῦ νόμου καὶ παρόμοια τῶν ἐντολῶν τοῦ Εὐαγγελίου. Τούτων πάντων ἔνεκα, πολλοὶ ἐκ τῶν ἐπισκεφθέντων τὴν Αἴγυπτον ξένων πρεσβεύουσιν, ὅτι ἢ τε καλλιτεχνία παρ' Ἑλλήσι καὶ αἱ φιλοσοφικαὶ θεωρίαι τοῦ Πλάτωνος καὶ Πυθαγόρου ἐπήγασαν ἐκ τῶν Αἰγυπτίων¹. Ὅσον ἀφορᾷ τὴν καλλιτεχνίαν, μεταξὺ τῶν ἄλλων ἀναφέρουσιν ὅτι καὶ ἡ ἑλληνικὴ κατατομὴ εἶνε καθαρῶς αἰγυπτιακὴ, καὶ ὅτι τὰ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Φειδίου ἔργα εἰσὶν ἀπαράλλακτα μὲ τὰ τῶν Αἰγυπτίων. Ἐκ τῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ μνημείων ἀναφέρω τροχάδην τὰ ἑξῆς.

Ἐκ τοῦ Αἰγυπτιακοῦ πανθέου, ἐν σύμπλεγμα ἐκ δέκα θεῶν, δύο ζώων, καὶ δύο κεφαλῶν ζώων. Ἐν τῷ μέσῳ καὶ εἰς τὰς δύο πλευράς ὁ

¹ Ἴδε L. Hugonnet, Égypte σελ. 133 καὶ ἐφεξῆς, ἔνθα καὶ οἱ παρ' αὐτῶν μνημονευόμενοι, ὡς καὶ ἡ τοῦ Ch. Blanc γνώμη, ὅτι «il est assez claire aujourd'hui que l'art des Égyptiens a engendré celui des Hellènes. La Grèce est à l'Égypte ce que le beau est au sublime».

Ὅσιρις, ἐν συνεδίᾳ δύο Ἀρποκρατῶν, περαιτέρω δύο Ἄπεις καὶ δύο κεφαλὰὶ Ἄνουβι. Ἐτερον σύμπλεγμα παριστῶν ἐν μέσῳ τὸν Νέφερ-Τούμ ὄρθιον κρατοῦντα ἀκινάκην ὡς υἱὸς τοῦ Βάδι, οὗτος ἐκπροσωπεῖ τὴν ἡλικιακὴν θερμότητα ὡς ζωογόνον δύναμιν· ἀριστερὰ εἰς ἰχνεύμων· τὸ ἱερὸν τοῦτο ζῶον, κατὰ τὰς Αἰγυπτιακὰς δοξασίας, εἶνε ἄρρεν καὶ θῆλυ, γονιμοποιεῖ ἀφ' ἐαυτοῦ, εἶνε ὁ πατήρ καὶ ὁ υἱὸς ἐν ταύτῃ. Δεξιὰ ἕτερον ζῶον μὲ κεφαλὴν ἵπποποτάμου, ὁ Ἄπεις (ὁ Μινώταυρος τῆς Κρήτης), στηριζόμενος ἐπὶ δύο δακτυλίων, συμβόλων τοῦ «κακοῦ» ἡττημένου. Κάτωθι τὸ σύμπλεγμα τοῦ Ὀσίριδος, στηριζόμενου ὑπὸ τῆς γυναικὸς του καὶ τοῦ υἱοῦ του Ὡρου, οὐχὶ πλέον ὡς Ἀρπογαράτου (Ὡρου παιδίου), ἀλλ' ἀνδρὸς (Ὡρου ἡλίου). Ἐτερον σύμπλεγμα τὸ παριστῶν τὸν θεὸν Φθὰ (Ἥφαιστον), δημιουργὸν τοῦ κόσμου, κάτωθι αὐτῶν βρέφη ἐκπροσωποῦντα τὸν ἴδιον θεόν, ὡς σπέρμα τοῦ κόσμου, ἐν μέσῳ ὁ ἴδιος Βάδι, ἀλλὰ μὲ κεφαλὴν γαλῆς ἢ λέοντος. Ἐτερον σύμπλεγμα εἶνε τὸ ἐκπροσωποῦν τὸν Ἀρποκράτην ὑπεγειρόμενον ἀπὸ τὴν Ἰσιν καὶ Νίφτιν, τὸν Ἥλιον δηλαδὴ ἀνατέλλοντα καὶ νικητὴν τοῦ Ἐρέβους, ἐν ἄλλοις λόγοις ὑπόσχεσις περὶ τῆς αἰωνίου ζωῆς διδομένης τῷ θνήσκοντι, ἐντὸς τοῦ τάφου τοῦ ὁποίου εὐρίσκομεν τὴν τριάδα ταύτην.

Ἐτερον, τὸ ὠραιότερον ἴσως, σύμπλεγμα, εἶνε τρία ἀγάλματα ἐκ λίθου, ἀνευρεθέντα ἐν Σαχάρα, πλησίον μουμίας· τὸ ἐν τῷ κέντρῳ ἀγαλμα εἶνε τὸ τοῦ θανόντος ὑπαλλήλου Ψαμητίχου, ἀριστερὰ ὁ Ὅσιρις, δεξιὰ ἡ Ἰσις, σύζυγος καὶ ἀδελφὴ του· ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ Ψαμητίχου, ἀγελάς στηρίζει τὴν ἐαυτῆς κεφαλὴν· τὸ σύμπλεγμα τοῦτο παριστᾷ τὸν πρὸ ἐλίου ἀποβιώσαντα, ὃν ὑποδέχεται ἡ ἀγελάς ὅπως τὸν μεταφέρει εἰς τὸν θεόν· εἶνε ἀρίστης κατασκευῆς.

Ἐκ τῶν ξυλίνων ἀγαλμάτων τὸ ὠραιότερον, τὸ ἐκπληττον τὸν θεατὴν, εἶνε τὸ παρὰ τοῦ Μαριέττ πασᾶ ἐντὸς τάφου τῆς Μέμφιδος ἀνακαλυφθὲν καὶ παριστῶν ἄνδρα ὄρθιον περιπατοῦντα μὲ τὴν ῥάβδον ἀνὰ χεῖρας, ὅπερ ἐξετέθη καὶ εἰς τὴν ἐκθεσιν τῶν Παρισίων. Περὶ αὐτοῦ ἀναφέρει ὁ Μαριέττ ὅτι εἶνε πλέον τῶν 6,000 ἐτῶν καὶ προγενέστερον τῶν Πυραμίδων! χαῖρε, δηλαδὴ βάθος ἀμέτρητον ἀνθρωπίνου φαντασίας! Δὲν εἶνε γνωστὸν τίνα παριστᾷ καὶ τίς ὁ καλλιτέχνης· περὶ τοῦ ἔργου τούτου ὁ Ch. Blanc ἐκφράζεται ὡς ἐξῆς: «Τὸ ξύλινον τοῦτο ἀγαλμα εἶνε ἡ ὑπάτη ἐκφρασις τῆς ἀληθείας. Οὐδέποτε ἡ τέχνη ὑπερέβη οὐδὲ θὰ ὑπερβῇ ποτε αὐτὸ ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν καὶ ἀληθῆ ἀπόδοσιν τοῦ φυσικοῦ. Ζῶν, λαλοῦν οἶονεῖ καὶ ἀναπνέον τὸ ὁμοίωμα τοῦτο καθίσταται ἔτι μᾶλλον ἀξιόλογον ὡς ἐκ τοῦ συνδυασμοῦ τῆς ἠθικῆς

φυσιογνωμίας μετὰ τῆς ἐκφράσεως τῆς φυσικῆς μορφῆς. Ἐνυπάρχει ἀπλότης ἐν τῇ ὑπερσαρκίᾳ τοῦ πατριάρχου τούτου καὶ ἐκφράζει ἀγαθότητα ἢ προέχουσα αὐτοῦ γαστήρ».

Ἐκ τῶν ἱστορικῶν μνημείων, τὸ μᾶλλον ἀξιωσιμείωτον εἶνε τὸ παριστῶν τὸν Χεφρῆνα, θεμελιωτὴν τῆς Δ' δυναστείας, ἀριστοῦργημα ὑπὸ ἔποψιν τέχνης, ἀνευρεθὲν ἐντὸς φρέατος, εὗρισκομένου ἐντὸς ἐνὸς δωματίου τῆς μεγάλης Σφιγγός, πλησίον τῶν Πυραμίδων τῆς Γκίζας, ἀρχαιοτάτης τέχνης, ὅτε δηλαδή, κατὰ τὸν Μαριέτ πασᾶν, τὰ τρία τέταρτα τῆς γῆς ἦσαν βυθισμένα εἰς τὰ σκότη τῆς προϊστορικῆς ἐποχῆς ! Ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν αἰγυπτιακὴν τέχνην τῶν ἀγαλμάτων, παρατηρήθη ὅτι τὰ ἐν Μέμφιδι ἀνευρεθέντα ἐκπροσωποῦσι πάντοτε τὸ φυσικόν, τὸ πραγματικόν· τὰ δ' ἐν Θήβαις τὸ ἀκάμπτον, τὸ ξηρόν, τὸ παράδοξον.

Ἐντύπωσιν ἐμποιεῖ καὶ ἡ θεὰ αἰγυπτιακοῦ τάφου. Οἱ Αἰγύπτιοι ὅπως καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης ἀναφέρει, δὲν ἔδιδον μεγίστην προσοχὴν εἰς τὴν ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ ζωὴν, ὥς βραχεῖαν, ἐνῶ τούναντίον, λόγῳ τῆς πίστεως εἰς τὴν ἀθανασία τῆς ψυχῆς, ἐπεμελοῦντο πολὺ τοὺς τάφους χάριν τῆς συντηρήσεως τοῦ σώματος. Ὁ αἰγυπτιακὸς τάφος διαίρεται εἰς τρία μέρη· α') τὸ κύριον οἰκοδόμημα μακρόθεν φαινόμενον καὶ ἐστολισμένον ἀναλόγως τῆς ἐποχῆς καὶ ἐντὸς τοῦ ὁποίου εὗρισκονται δωμάτια διὰ τοὺς ἐπισκέπτας, ἀρκετὰ εὐρύχωρα· β') φρέαρ ἐντὸς τῆς γῆς, καὶ γ') εἰς τὸ βάθος ὑπόγειον, ἐνθα ἡ μούμια, ἐν βαθείᾳ ἡσυχίᾳ ὑπνώττουσα τὸν πρὸ τῆς μελλούσης ἀναστάσεως ὕπνον. Συχνότατα πλησίον τῶν φρεάτων ἐν οἷς κεῖται ἡ μούμια, ὑπάρχουσιν ἕτερα φρέατα παρθένα, ὀνομασθέντα ψευδῆ, παρὰ τῶν Ἀράβων καὶ ἅπερ ἀνέσκαπτον οἱ Αἰγύπτιοι ὅπως ἀπατήσωσι τοὺς κλέπτας. Τὸ σῶμα ἐνέδυνον καλῶς καὶ περιτύλισσον μὲ πλῆθος ὑφασμάτων ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν, ἀπαραλλάκτως ὥς τὰ βρέφη οἱ ἡμέτεροι χωρικοί, ἐντὸς πολλαπλοῦ περιτυλίγματος, μεθ' ὃ ἔθετον αὐτὸ ἐντὸς κιβωτίου, τοῦτο ἐντὸς φερέτρου ἐκ παχέος ξύλου, τοῦτο πάλιν ἐντὸς ἄλλου φερέτρου καὶ κατόπιν ἐντὸς τῆς σαρκοφάγου· ὅλα αὐτὰ τὰ κιβώτια σώζονται ἐν ἀρίστη καταστάσει. Ὁ Ρενάν, ὅστις ἐπεσκέφθη τοὺς αἰγυπτιακοὺς τάφους μετὰ τοῦ Μαριέτ πασσᾶ, παρέχει τὴν ἐξῆς ὡραίαν περιγραφὴν:

«Εἶνε ἄντως αὕτη ἡ αἰώνιος κατοικία τοῦ νεκροῦ, ὅπου προσέρχονται κατὰ καιροὺς πρὸς ἐπίσκεψιν αὐτοῦ. Κεῖται ἐν τῷ μέσῳ τῶν οἰκείων του, τῆς συζύγου καὶ τῶν τέκνων του, τῶν οἰκετῶν του, τῶν γραφῶν του, τῶν κυνῶν του καὶ τῶν πρασίνων πιθήκων του, ἐζωγραφισμένων ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ θαλάμου. Ἡ εἰκὼν τοῦ μεταστάντος ἀνάγλυφος εὔρηται ἐν τιμητικῇ θέσει, συνήθως δὲ πολλαχοῦ ἀπαντᾷ. Ἐπὶ μεγά-

λης μονολίθου στήλης ἀναγράφονται οἱ τίτλοι του, ἐνίοτε δὲ καὶ ἡ βιογραφία του· ὅν ἐν τῷ οἴκῳ του ὑπῆρχεν ἄτομον φέρον χαρακτηριστικόν τι σημεῖον, δυσμορφίαν τινὰ ἐπὶ παραδείγματι, ἀναπαρίσταται τοῦτο ὅπως μὴ διαταραχθῶσιν αἱ ἀναμνήσεις τοῦ νεκροῦ. Πᾶσαι αἱ λεπτομέρειαι τοῦ βίου καὶ τῆς ἐποχῆς του φαίνονται ἀπεικονιζόμεναι περίξ. Ὁ βίος δὲ οὗτος εἶνε πάντοτε ἀγροτικὸς καὶ διαρρέει εἰς ἐπαύλεις, ἤτοι κτίρια ἐλαφρὰ ἐπὶ κομψῶν κιονίσκων ἐστηριγμένα. Ὁ ἀριθμὸς τῶν κατοικιδίων ζώων ὅσα ἐκέκτητο ὁ θανὼν (βοῶν, ὄνων, κυνῶν, πιθήκων, αἰγάγων, δορκάδων, χηνῶν, μελεαγρίδων, νησσῶν, πελαργῶν, τρυγόνων) ἐπιμελῶς ἀναγράφεται ἐπὶ τοῦ τοίχου. Εἰς τὰς λεπτομερείας ταύτας προστίθενται καὶ πᾶσαι αἱ ἀναμνήσεις τῆς ζωῆς τοῦ ἀποθανόντος, αἱ παιδιαὶ καὶ αἱ ὀρχήσεις, καὶ οἱ ἐπὶ λέμβων ἀγῶνες καὶ εἰ ψάλλται καὶ αἱ ἀοιδοὶ μετὰ τὴν βοστρυχώδη καὶ διάκοσμον ἐκ φύλων χρυσοῦ κόμην, τὰ πάντα ἀναφέρονται. Τὸ πραγματικὸν ἐν τῇ ἀναπαραστάσει εἶνε τέλειον, τὰ πάντα ἀπεικονίζονται διὰ χαριέσσης γλυφῆς ἐγχρώμου, λεπτοτάτης, ἣτις πρὸ πάντων ἐπιδιώκει νὰ εἶνε ἐκφραστικὴ· γραφαὶ δὲ ἱερογλυφικαὶ ἐξηγοῦσι κατὰ πλάτος πᾶν τὸ τυχὸν δυσνόητον ἐν τοῖς ἀπεικασμασιν.

»Εἰσὶν ἐν ἐνὶ λόγῳ κατοικίαι φανταστικαὶ ἐν αἷς ἡ ψυχὴ τοῦ νεκροῦ διαιτᾶται, ἐνθα οὗτος φοιτᾷ καὶ ἐνθα ἀνευρίσκει τὴν εὐμάρειαν αὐτοῦ καὶ τὰς ἐξεις. Τὸ φῶς οὐδαμῶς εἰσέδυσεν ἐκεῖ ὅταν αἱ θύραι ἐκλείοντο. Εἰσῆρχοντο μόνον κατὰ τινὰς ἐπετείους ἡμέρας διὰ ν' ἀνανεώσωσι τὰ προσφερόμενα ἀντικείμενα. Ἦγοντο ἐκ τῆς ιδέας ὅτι ὁ θανὼν διетήρει καὶ μετὰ θάνατον τὰς ὀρέξεις καὶ τὰς ἀνάγκας ἃς εἶχεν ἐν τῇ ζωῇ. Παρέθετον αὐτῷ ἐδέσματα καὶ πάντα τὰ χρειώδη σκεύη».

Κατὰ τὸν Μαριέτ πασσᾶν, τὸ πολὺ περίεργον ὅταν τις εἰσέρχηται εἰς τὰ ἐξωτερικὰ δωμάτια τῶν τάφων, εἶνε ὅτι ἐνῷ βλέπει μέγαν ἀριθμὸν εἰκόνων ἐπὶ τῶν τοίχων, μετὰ ζωηροτάτων χρωμάτων, δὲν ἀνευρίσκει μετὰξὺ αὐτῶν οὔτε μίαν εἰκόνα παριστῶσαν τὸ θεῖον, οὐδὲν θρησκευτικὸν ἔμβλημα. Οἷα ἀντίθεσις μετὰξὺ τῶν εἰκόνων τούτων τῶν πρὸ ἐπτακισχιλίων ἐτῶν γραφειῶν καὶ τῶν κατόπιν ἐν Θήβαις γενομένων, ἐν αἷς βασιλεύει ἡ εἰδωλολατρεία, ὁ συμβολικὸς φετιχισμὸς ! Τὸ δὲ ἔτι περιεργότερον εἶνε ὅτι ἡ τελειότερα ἐποχὴ εἰς ἣν ἀνῆλθεν ἡ τέχνη εἶνε ἡ ἀρχαιοτέρα. Κατὰ τὸν Ρενάν δέ, τὸ ἐκπληττον εἶνε ὅτι ὁ πολιτισμὸς οὗτος δὲν φαίνεται ἔχων ἀρχήν. Ἀρχὴ του εἶνε ἡ ἀκμὴ καὶ ἡ ἱστορία του ἡ συνεχὴς παρακμὴ 70 αἰώνων. Ἴσως ἡδύνατό τις νὰ συμπεράνῃ, σκέπτεται ὁ Hugonnet, ὅτι ὁ πολιτισμὸς οὗτος ἦλθεν ἐξωθεν· ἀλλὰ τότε ἐκ τίνος τόπου ; ἐκ τῶν Ἰνδιῶν ; ἀλλ' ἐν τῷ

τόπῳ τούτῳ δὲν ἀνευρέθη τὸ ἐλάχιστον ἵχνος τοιαύτης ἀρχαιότητος οἷα ἡ Αἰγυπτιακή.

Χάρις εἰς τὰς ἐπιμόνους ἐρεῦνας τῶν Lepsius, Rougé, Mariette καὶ Brugsch, 145 τάφοι, ἄριστα συντηρούμενοι, ἀνεκαλύφθησαν ἐν Μέμφιδι· ἡ τελειοτάτη αὐτῶν συντήρησις ὀφείλεται εἰς τὰ ἐπ' αὐτῆς στρώματα ἄμμου, ἅτινα δὲν διεπέρα ὁ ἀήρ καὶ ἡ ὑγρασία.

Ἐν τῷ μουσεῖῳ παρατηρεῖ τις ἀπειρίαν κοσμημάτων ἀνευρεθέντων εἰς τὰς νεκροπόλεις τῆς Μέμφιδος, Θηβῶν καὶ Ἀβύδου· τὰ περισσότερα καὶ τιμωφέστερα ἀνευρέθησαν ἐντὸς τοῦ τάφου τοῦ βασιλεύοντος Ἀα-Χότεπ, θανόντος κατὰ πᾶσαν πιθανότητα περὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ΙΗ' δυναστείας· ἡ ὥραία ἄλυσις ἐκ χρυσοῦ, ἐξ ἧς κρέμαται χρυσοῦς κήθαρος ἔχει μήκους ἐνὸς περίπου μέτρου. Ἐν τῷ αὐτῷ τάφῳ ἀνευρέθη μία λέμβος ἐκ χρυσοῦ· τὸ βάθρον ἐφ' οὗ αὕτη στηρίζεται εἶνε ἐκ ξύλου καὶ οἱ τροχοὶ αὐτοῦ ἐξ ὀρειχάλκου, μὲ τέσσαρας ἀκτῖνας. Ἐντὸς τῆς λέμβου εὐρίσκονται δώδεκα κωπηλάται ἐξ ἀργύρου, εἰς τὸ μέσον αὐτῆς ἀνὴρ κρατῶν ἐν τῇ μιᾷ χειρὶ μικρὰν ἀξίνην, σύμβολον ἀρχηγοῦ, ἐν δὲ τῇ ἐτέρᾳ ῥάβδον· εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἵσταται ἄλλος ἀνὴρ ὀρθίως ἐντὸς μικροῦ θαλαμίσκου, ὀπίσω δὲ ὁ πηδάλιουχος διευθύνων διὰ κώπης. Ἡ ἐκ χρυσοῦ αὕτη λέμβος ἢ ἐν τῷ τάφῳ ἀνευρεθεῖσα, ἔχει πολλὴν τὴν ἀναλογίαν μὲ τὴν τοῦ Χάρωνος· τὸ θανόν ἄτομον λείπει, καὶ τοῦτο ἴσως διότι διὰ τῆς λέμβου ὠδηγοῦντο αἱ μούραι ἐνώπιον τοῦ κριτηρίου μετὰ τὴν κάθαρσίν των. Ἐπίσης εὐρίσκονται ἐν τῷ μουσεῖῳ βέλη, ὧν τὰ ἄκρα ἀντὶ βελόνης ἔχουσιν ὀστοῦν ζώου ἢ ἰχθύος, ξίφη ἐκ ξύλου, ἐν σάρωθρον, σχοινία, καθίσματα μικρά, ἐν εἴδει tabourets ὑποδείγματα ἐκ παπύρου, ἄρτος, ὠά, κόκκοι σίτου, κτένια διαφόρου μεγέθους· ἡ θεὰ ξηρῶν ἀνθέων μὲ ἔκαμε νὰ ἐκπλαγῶ καὶ νὰ θαυμάσω πρὸ πάντων διὰ τὴν συντήρησίν των ἐπὶ τόσας χιλιάδας ἐτῶν, διότι δὲν διέφερον σχεδὸν τῶν ἀνθέων, ἅτινα σήμερον ἀποξηραίνομεν πρὸς συντήρησιν. Τεμάχια ὑφασμάτων ὑπάρχουσιν εἰς μέγαν ἀριθμὸν, καθὼς ἐπίσης καὶ παπύρων, ἀγγεῖα κενά, ἢ περιέχοντα κόνιν λευκοῦ μετάλλου, ἀντιμωνίου. Λαμπρῶς διατηρεῖται πλάξ τις, ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τῆς ὁποίας εἶνε ὁ ἄρχων τῶν θεῶν Ἀμποῦ—Ῥὰ δεχόμενος τὰ σέβη τοῦ Θουτμῆ ἐνώπιον θεᾶς ἐκπροσωπούσης τὴν Θηβαΐδα. Κάτωθε ὑπάρχει ποίημα ἱερογλυφικὸν ἰδίου ῥυθμοῦ· σὰς τὸ παραθέτω ἐκ περιεργείας ὡς τὸ μετέφρασα ἐκ τοῦ γαλλικοῦ μεγάλου λευκώματος τῶν Dèlié et Bèchard. Ὁ θεὸς ὀμιλεῖ πρὸς βασιλέα.

1) Ἦλθον, σὲ ἐξουσιοδοτῶ νὰ κτυπήσῃς—τοὺς πρίγκιπας τοῦ Ταχί,

θὰ τοὺς ἐξαποστείλω νὰ πῆσωσιν εἰς τοὺς πόδας σου, ὅταν θὰ διέρ-
χῃσαι διὰ τῶν χωρῶν των. — Τοὺς ἔκαμα νὰ ἴδωσι τὴν μεγαλειότη-
τά σου — παρομοίαν μὲ τοῦ ἔρχοντος τοῦ φωτός, λάμπεις ἐπ' αὐτῶν
ὡς ἡ εἰκὼν μου.

2) Ἦλθον, σὲ ἐξουσιοδοτῶ νὰ κτυπήσῃς τοὺς κατοίκους τῆς Ἀσίας
καὶ νὰ αἰχμαλωτίσῃς τοὺς ἀρχηγοὺς τοῦ τόπου Γετενοῦ.

Τοὺς ἔκαμα νὰ ἴδωσι τὴν μεγαλειότητά σου — ἐνδυθεῖσαν τὴν ζώ-
νην της, λαμβάνουσάν τὰ ὅπλα καὶ πελεμοῦσαν ἐπὶ τοῦ ἄρματος.

3) Ἦλθον, σὲ ἐξουσιοδοτῶ νὰ κτυπήσῃς — τὴν Ἀνατολήν, καὶ νὰ
εἰσέλθῃς μέχρι τῶν πόλεων τῆς ἱερᾶς γῆς.

Ἡ ἀνάγνωσις τῶν ἱερογλυφικῶν ἐγένετο κατορθωτή, ἀφ' ἧς οἱ Γάλ-
λοι τὸ 1799 ἀνεκάλυψαν τὸν λίθον ὀνομαζόμενον τῆς Ῥωξάνης, φέ-
ροντα ἐπιγραφὴν μὲ χαρακτῆρας ἱερογλυφικοὺς, αἰγυπτιακοὺς καὶ ἐλ-
ληνικοὺς καὶ ἀναφέροντα τὰς πράξεις Ἰπτολεμαίου Ε' τοῦ Ἐπιφανοῦς.
Τὸ μνημεῖον τοῦτο ἐχρησίμευσεν εἰς τὸν Γάλλον Champollion ὡς
κλεῖς τῶν ἱερογλυφικῶν. Ἐν τῷ τμήματι τῶν Ἑλληνο-ρωμαϊκῶν ἀγαλ-
μάτων, ὅπερ εἶνε πτωχότατον, διακρίνεται ἄγαλμα γυναικὸς ποδῆρη
χιτῶνα περιβεβλημένης, ἀνευρεθὲν ἐν Τέλ-μουδάμ τῆς Κάτω Αἰγύπτου,
παριστῶν γυναῖκα τῆς ἐποχῆς ἐκείνης, προτομὴ τοῦ Μαξιμιλιανοῦ
Ἡρακλέους, τρεῖς κεφαλαὶ ἀνευρεθεῖσαι ἐν Φαγιούμ, καὶ τινα κοσμή-
ματα· ἡ μία τῶν κεφαλῶν εἶνε ἔργον καλῆς τέχνης.

Αἱ ἐν τῷ μουσεῖῳ μούμιαι εἰσι πολλάι, ὡς καὶ οἱ σαρκοφάγοι καὶ τὰ
ἐκ χονδροῦ χάρτου (cartonnage) φέρετρα. Μόνος ὁ Μασπερὸ ἀνεκάλυ-
ψεν ἐν Δείρ-Ἑλ-Μπαχάρ 36, ὧν αἱ πλεῖσταί εἰσι βασιλέων καὶ πριγ-
κίπων τῆς ΙΖ' δυναστείας, περιλαμβανομένης καὶ τῆς τοῦ Θουτμῆ καὶ
τοῦ Ραμπῆ. Μεταξὺ τῶν ἐν τῷ μουσεῖῳ μουμιῶν πολλάι διατηροῦν-
ται ἐν ἀρίστῃ καταστάσει· εἶδον μίαν, ἧς ὁ ὀφθαλμὸς ἦτο κλειστός, ὡς
ἂν ἔκαμνε μορφασμὸν τινα καὶ ἡ θεὰ τῆς ὁποίας διήγειρε φόβον. Ἀφ' οὗ
ἐπεσκέφθην ὅλας τὰς ἐν ταῖς θήκαις τῶν τοίχων καὶ τὰς ἐπὶ βάθρων,
κατόπιν μετέβην εἰς ἑτέρας δύο αἰθούσας καὶ ἔμεινα ἐνεδὸς καὶ ἐν ταραχῇ,
ἀπέναντι τοῦ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου θεάματος· καὶ αἱ δύο αἰθούσαι,
ἔγεμον ἀπὸ μούμιας ἀτάκτως ἐπὶ τοῦ πατώματος ἐρριμέναι· ἐνόμιζέ
τις ὅτι εὗρίσκετο ἐν πολεμικῷ πεδίῳ κατόπιν φονικῆς μάχης μαύρων.
Μεταξὺ αὐτῶν αἱ πλεῖσταί ἦσαν ἄριστα ἐπίσης διατηρημέναι· ὁμολογῶ
ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ μείνω ἐπὶ πολὺ ἀπέναντι τόσων πτωμάτων χιλιά-
δων ἐτῶν, ἀπέστρεψα τὸ πρόσωπον καὶ κατῆλθον τὴν κλίμακα, καθόσον
ἦτο καὶ τὸ τελευταῖον τμήμα τοῦ μουσείου, ὅπερ ἐπεσκέφθην.

Πυραμίδες τῆς Γκίζας

Τὰ πράγματα φθείρει ὁ χρόνος καὶ αἱ πυραμίδες τὸν χρόνον, λέγει παροιμία τῶν Ἀράβων, καὶ ἔχει πολὺ τὸ δίκαιον. Περὶ τῶν πυραμίδων πολλὰ εἰσι τὰ γραφέντα, καθόσον καὶ τὸ θέμα εἶνε γόνιμον.

Ἡ πρὸς τὸ Μουσεῖον ἄγουσα εἶνε ἡ αὐτὴ ἢ καὶ εἰς τὰς πυραμίδας. Ἀφοῦ διέλθῃ τις τὰς φυλακὰς, λοξεύει πρὸς τὰ δεξιὰ, ἐπὶ ἀμαξιτῆς ὁδοῦ, φερούσης κατ'εὐθείαν εἰς τὰς Πυραμίδας, ὥς ἀρχίζει τις νὰ διακρίνῃ ἀμέσως ἀφοῦ ἐγκαταλείψῃ τὰς φυλακὰς. Βλέπων αὐτὰς ἐμακάριζον ἑμαυτὸν διὰ τὸ εὐτύχημα καὶ ἀνελογιζόμενῃ τὸ λόγιον τοῦ Ναπολέοντος πρὸς τοὺς στρατιώτας του: ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν πυραμίδων τούτων τεσσαράκοντα αἰῶνες σὰς βλέπουσι», μὲ τὴν διαφορὰν, ὅτι δὲν εἶμαι στρατιώτης τοῦ Ναπολέοντος καὶ δὲν μὲ παρετήρουν τεσσαράκοντα αἰῶνες, ὡς ὁ μέγας στρατηγὸς εἶπεν, ἀλλὰ ἐξήκοντα, ὡς εἶνε βεβαιωμένον σήμερον. Ἐφ' ὅσον ἡ ἁμαξία ἐπλησίαζεν, ἐπὶ τοσοῦτον ἐμαγεθύνοντο αἱ πυραμίδες, ἕως ὅτου μετὰ μιᾶς ὥρας ἁμαξοδρομίαν ἐφθάσαμεν. Αἱ πυραμίδες αὗται ἀνηγέρθησαν ἐπὶ λοφίσκων ἐξ ἁμμου. Οἱ Ἀράβες τὰς ὀνομάζουσι Χαράματ (γηράματα). Ἡ πρώτη ἐντύπωσις ἅμα προσεγγίσῃ τις μέχρι 200 μέτρων ἀποστάσεως δὲν ἔχει τι τὸ ἑκτακτον, ἴσως διότι ἀπὸ τῆς ἐκ Καΐρου ἀναχωρήσεως ἐξακολουθητικῶς εἶχομεν αὐτὰς ἐνώπιόν μας, οὐχ ἦττον τὸ μεγαλεῖον αὐτῶν, ὁ φοβερὸς αὐτῶν ὄγκος ἐκπλήττει, ἅμα δὲ παρατηρήσῃ τις αὐτὰς ἐν συγκρίσει πρὸς ἀνεγερθέντα ἀνατολικώτερον τῆς μεγάλης πυραμίδος εἶκον, ἐκθαμβοῦται ἐκ τοῦ ὕψους των. Ἐναντι τῆς μεγάλης πυραμίδος καὶ εἰς ἀπόστασιν τριῶν λεπτῶν τῆς ὥρας ἀνηγέρθη πρὸ διετίας μεγαλοπρεπέστατον καὶ καθ' ὅλα εὐρωπαϊκὸν ξενοδοχεῖον, δυνάμενον νὰ περιλάβῃ πολὺν κόσμον, μὲ ὠραῖα δωμάτια, μὲ μεγίστην αἴθουσαν ἐστιατορίου, φωτιζομένην ἐκ τῆς ὀροφῆς καὶ μετὰ θεωρείου ἐν ᾧ παιανίζει κατὰ τὰ γεῦματα ὀρχήστρα. Τὸ ξενοδοχεῖον τοῦτο ἐκτίσθη παρ' Ἀμερικανοῦ τινος ἐξ εὐχαριστήσεως διὰ τὴν ὑγείαν ἣν ἀπέκτησεν ἡ σύζυγος αὐτοῦ, καὶ ὅπως δύνανται νὰ μένωσι καὶ ἄλλοι, ἔχοντες ἀνάγκην ξηροῦ καὶ εὐκραοῦς κλίματος, οἷον τὸ τῶν Πυραμίδων, ἐκ τοῦ ὀνόματος δὲ τῆς συζύγου του ὀνομάσθη τοῦτο «Mena House»· ἀμιλλᾶται πρὸς τὰ καλλίτερα τοῦ Καΐρου, εἶνε δὲ κατοκημένον ἀπὸ πλῆθος περιηγητῶν κατὰ τὸν χειμῶνα. Ἡ ἐπὶ τῆς προσόψεως δὲ καὶ ἔναντι τῆς πυραμίδος ὠραία veranda γέμει τοιούτων, ἐξηπλωμένων νωχελῶς ἐπὶ τῶν ἀναπαυτικῶν μακρῶν καθισμάτων μὲ τὸ αἰώνιον βιβλίον ἀνὰ χεῖρας. Ἐκ τοῦ ξενοδοχείου τούτου ἀναχωρεῖ τις ἐν συνοδίᾳ τοῦ ὁδηγοῦ, ὃν κατορθώσῃ νὰ ἐκδιώξῃ τὴν

μυρμηκίαν αὐτῶν καὶ μείνη μὲ ἓνα μόνον, κατευθυνόμενος διὰ τῆς μεγάλης πυραμίδος τοῦ Χέοπος, ἣν περακᾷμπτει, ἀφίγων τὴν ἐτέραν πρὸς τὰ δεξιὰ, καὶ δι' ὁδοῦ ἀμμώδους πρὸς τὸν ναὸν τῆς Σφιγγός. Τὸν ναὸν τοῦτον οἱ Ἀραβες ὀνομάζουσι ἀπατέρα τοῦ φόβου». Εἶνε γνωστὸν, ὅτι ἡ Σφιγὼ αὕτη σύγκειται ἐκ κεφαλῆς ἀνθρωπίνης καὶ σώματος λέοντος καθημένου, τοὺς δύο ἐμπροσθίους πόδας ἔχοντας ἀνοιχτούς καὶ κατ'εὐθείαν γραμμὴν ἡ εἷς τῆς εἶνε ἐφθαρμένη, ὡς λέγουσιν, ἀπὸ τοῦ στρατιώτου τοῦ Καμβύσου. ἔχει 59 μέτρων μήκος, ὁ γῦρος τῆς κεφαλῆς 27, τὸ ὕψος ἐκ τῆς κοιλίας 18 καὶ τοῦ προσώπου 9 μέτρων. Εἶνε γεγλυμμένη ἐπὶ τοῦ εὐρεθέντος μεγάλου βράχου, ἀτυχῶς οὐχὶ ἐπὶ ὑψώματος, τοῦτου δ' ἕνεκα δὲν εἶνε ὁρατὴ μακρόθεν· μέρος τοῦ σώματος εἶνε ἐκτὸς τῆς ἄμμου καὶ ἔργον ἀδεξίων χειρῶν. Μεταξὺ τῶν δύο ἐμπροσθίων ποδῶν κάτωθι τοῦ λαιμοῦ ὑπάρχει μικρὰ θύρα, ὁδηγοῦσα εἰς τὸ ἄδυτον, ἐκ τριῶν μονολίθων συγκείμενον, ὧν οἱ δύο ἀφηρέθησαν· ὁ ὑπάρχων ἔχει ὕψος 4 καὶ πλέον μέτρων καὶ παριστᾷ τὸν Θουτμῆν προσφέροντα σπονδὴν εἰς τὴν Σφιγγα. Ἡ θέσις τῆς Σφιγγός εἶνε ὡς νὰ φυλάττῃ τὰς Πυραμίδας, ὥς ἔχει ὀπισθεν αὐτῆς. Ἡ κεφαλὴ καὶ τὸ στήθος εἶνε γυναικός. Κατὰ τὸν Mariette, ὑπὸ τὴν μορφήν τῆς Σφιγγός οἱ Αἰγύπτιοι ἐλάτρευον τὸν Ὄρον, τὸν ἀνατέλλοντα ἥλιον, καὶ ἡ Σφιγὼ παρίστα συμβολικῶς τὴν διάδασιν τοῦ Ἡλίου διὰ τοῦ Λέοντος καὶ τῆς Παρθένου. Οὐ μακρὰν τῆς Σφιγγός, εὐρίσκεται ναὸς ὑπόγειος ἀφιερωμένος, κατὰ τὸν Mariette, εἰς τὸν θεὸν Ἀμάρχη· ἡ στέγη δὲν ὑπάρχει· ὁ ναὸς σύγκειται ἐκ τριῶν αἰθουσῶν καὶ μικροῦ δωματίου μεθ' οὗ συγκοινωνοῦσι κρύπται· ἐν τῷ ναῷ τούτῳ ἀνευρέθη τὸ ἄγαλμα τοῦ Χεφρήνος ἐντὸς φρέατος. Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν ταύτην, ἐπιστρέφει τις διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ εἰς τὴν μεγάλην πυραμίδα τοῦ Χέοπος. Ἡ πυραμὶς αὕτη ἡ καὶ μεγαλειτέρα ὅλων (οἱ Ἀραβες τὴν ὀνομάζουσι Χούτ) ἀνηγέρθη πρὸ 6,110 ἐτῶν παρὰ τοῦ Κουφροῦ, οὗτινος τὸ ὄνομα ἀνευρέθη ἐπὶ λίθου τῆς πυραμίδος, καὶ ὅστις ὑπῆρξε βασιλεὺς τῆς Δ' δυναστείας. Ἡ βάσις κεῖται 33 μέτρα ἄνω τῆς ἐπιφανείας τοῦ Νείλου, ἔχει δὲ μῆκος 232 μέτρων καὶ ὕψος 146. Εἶνε γνωστὸν πῶς γίνεται ἡ ἀνάβασις τῇ βοηθείᾳ τριῶν πάντοτε Ἀράβων. Αἱ βαθμίδες εἶνε ὑψηλαί· οὐαὶ δὲ τῷ ἔχοντι κοντούς πόδας, διὰ τοῦτο καὶ δὲν ἐδοκίμασα νὰ ἀνέλθω· ἄλλως τε καὶ τῆς βάσεως οὗσης ὑψηλοτέρας, ὡς εἶπον, ἀρκετὰ ἀπὸ τῆς ἐπιφανείας τοῦ Νείλου, βλέπει τις ὅ,τι καὶ ἐκ τῆς κορυφῆς, δηλαδή τὸ Κάιρον, τὸ ἔρος Μοχάταμ, τὸν Νεῖλον, τὰς πυραμίδας τῆς Σαχάρας, καὶ τὴν ἔρημον. Ἐπὶ τῆς κορυφῆς ὑπάρχουσιν ἀναρίθμητα ὀνόματα, ἐπιγραφαί, ποιήματα κλπ., ἐφθαρμένα τὰ πλεῖστα,

ἀλλ' ὡς ἔμαθον ἀναγινώσκονται καθαρῶς, ἐν ἐξ αὐτῶν ἐλληνιστὶ κεχαραγμένον, ἔχον δὲ οὕτως : αὖτις ἡ Ὀσσα καὶ τὸ Πήλιον ἠνώθησαν μὲ τὸν Ὀλυμπον, εἶνε μῦθος· ἐκεῖνο ὅμως τὸ ὁποῖον δὲν ἔχει τι τὸ μυθικόν, ἀλλ' ὅλοι τὸ βλέπομεν εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Νείλου, εἶνε ὅτι ἡ κορυφή τῶν πυραμίδων φθάει τὰς Πλειάδας»· καὶ τὸ ἐξῆς λατινιστὶ, ὅπερ φαίνεται ὅτι εἶνε ἀδελφῆς ἀναμιμνησκομένης τὸν ἀποθανόντα ἀδελφόν της· αἶδον τὰς πυραμίδας χωρὶς ἐσέ, ὦ πολυαγαπημένε μου ἀδελφέ, σοῦ ἔδωκα πᾶν ὅ,τι ἠδυνήθην, τὰ δ' ἀκρυά μου, καὶ ἐν βαθυτάτῃ λύπῃ γράφω τὸ παράπονον τοῦτο». Τὸ τελευταῖον ἀντεγράφη τῷ 1336 παρὰ τοῦ Guillaume de Baldousal. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πυραμίδος εἰσέρχονται διὰ θύρας κειμένης εἴκοσι μέτρα ὑπεράνω τῆς βάσεως· πρὸς τὸ κάτω μέρος τῆς θύρας ταύτης ὑπάρχει ἀνοιγμα τετραγωνικὸν διὰ τοῦ ὁποίου δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ ἢ μᾶλλον νὰ ὀλισθήσῃ καθήμενος· ἡ θύρα αὕτη εἶνε πρὸς τὰ ἔσω τοῦ τοιχώματος βαθέως, καὶ τοῦτο, ὅπως κλείῃ ἔξωθεν δι' ὀγκολίθων, καὶ δὲν εἶνε οὕτω προσιτὴ ἡ εἰσόδος εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πυραμίδος. Ἐπὶ τῶν μονολίθων, οἵτινες σχηματίζουν τὴν θύραν, ἀπειρία ἐπίσης ὑπάρχει ὀνομάτων καὶ ἐπιγραφῶν, διακρίνεται δὲ ἡ τοῦ Ἀλ. Σούτσου μεγάλῃ κεφαλαίῳ γράμμασι· «Ζήτω τὸ Σύνταγμα ὅσον καὶ αἱ πυραμίδες»· ἂν ἔζη σήμερον ὁ ποιητὴς ἴσως θὰ ἐπανήρχετο, ὅπως τὴν ἀπαλείψῃ. Εἰς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς πυραμίδος ὑπάρχει διάδρομος ἐξ ἑως ὀκτὼ μέτρων μετ' αὐτὸ δωματίον, ἐν μέσῳ τοῦ διαδρόμου αὐτοῦ ὑπάρχει εἰσόδος, ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ ὁ εἰσερχόμενος, εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν ἀπαντᾷ ἄλλο δωματίον ἀρκετὰ εὐρύ, καὶ πλησίον αὐτοῦ ἕτερον, τῆς Βασιλίσσης καλούμενον, ἐντὸς τοῦ ὁποίου ὑπάρχει σαρκοφάγος. Ἐπιστρέφων τις εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς εἰσόδου, ἀπαντᾷ ἑτέραν μικρὰν εἰσόδον, πρὸς τὰ ἀριστερά, φέρουσα εἰς ἕτερον εὐρὺ ἐπίσης δωματίον, τὸ τοῦ Βασιλέως καλούμενον, ἐν ᾧ κεῖται ἑτέρα σαρκοφάγος· ἄλλο τι ἄξιον περιεργείας δὲν παρατηρεῖ τις καὶ σπεύδει νὰ ἴδῃ τὸ φῶς διὰ τοῦ αὐτοῦ τρόπου δι' οὗ εἰσῆλθεν. Ἡ πυραμὶς αὕτη, κατὰ τὸν Hugonnet, ἐκτίσθη ἐπὶ τῶν λίθων τοῦ ὄρους Μοχάταμ· δέκα ἔτη ἐχρειάσθησαν ὅπως γείνη ἡ ὁδὸς δι' ἧς μετέφερον τοὺς λίθους ἐκ τῆς ὄχθης τοῦ Νείλου. 100,000 ἐργάται, ἀνανεούμενοι κατὰ τριμηνίαν, ἐργάσθησαν ἐπὶ 20 ἔτη εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτῆς. Μετεχειρίσθησαν ξυλίνους μηχανάς, αἵτινες ἀνεβίβαζον τοὺς λίθους ἀπὸ τῆς μιᾶς βαθμίδος εἰς τὴν ἄλλην, ὑπῆρχον δὲ τόσαι μηχαναὶ ὅσαι καὶ βαθμίδες. Ἡ ἑτέρα πυραμὶς τοῦ Χεφρήνος κεῖται μακρὰν τῆς πρώτης 120 μέτρα, ἡ βᾶσις αὐτῆς εἶνε 215 μέτρως τὸ δὲ ὕψος 139. Ἡ ἔνδοξος εἰς αὐτὴν εἶνε πολὺ δύσκολος,

ἐνῷ ἡ εἰσόδος εὐκολωτέρα· ἐσωτερικὸς διάδρομος 30 καὶ πλέον μέτρων φέρει εἰς δωματίον 14 μέτρων μήκους καὶ 5 πλάτους· πρὸς τὸ βόρειον μέρος εὐρίσκεται αὐλὴ 6 μέτρων βάθους, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπάρχουσι τάφοι. Τρίτη πυραμὶς μικροτέρα κατὰ πολὺ τῆς ἄλλης εὐρίσκεται ἀνατολικομεσημβρινῶς ἡ τοῦ Μακερίνου, υἱοῦ τοῦ Χέοπος, 108 μέτρων βάσεως καὶ 66 ὕψους· ἐντὸς αὐτῆς εὐρίσκεται διάδρομος 30 μέτρων φέρων εἰς ἓν δωματίον καὶ μίαν αἴθυσαν, ἐντὸς τῆς ὁποίας ὑπῆρχε σαρκοφάγος, ὅστις κατὰ τὸ 1838 ἀφηρέθη καὶ συναπολέσθη μετὰ τοῦ μετακομίζοντος αὐτὸν ἐμπορικοῦ πλοίου. Ἀνατολικῶς τῆς μεγάλης πυραμίδος, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ, ἣτις φέρει εἰς τὴν Σφίγγα ὑπάρχουσιν ἑτεραι τρεῖς μικραὶ πυραμίδες, ἐντὸς τῶν ὁποίων εὐρίσκεται μόνον εἰς μονόλιθος ἀνακαλυφθεὶς παρὰ τοῦ Mariette καὶ ἐκ τοῦ ὁποίου μανθάνομεν ὅτι ὁ Κουφρὺ ἐκτίσσε τὴν πυραμίδα πρὸς τιμὴν τῆς πριγκιπίσσης Χάνσεν.

Τοιαῦταί εἰσιν αἱ πυραμίδες τῆς Γκίζης, διότι ὑπάρχουσι καὶ αἱ τῆς Σαχάρας, διακρινόμεναι ἐκ τοῦ μέρους τῶν πυραμίδων τούτων, ἀλλ' εἰς ἱκανὴν ἀπόστασιν, ἐν ὧν δὲ κατὰ τὴν Αἴγυπτον, ὡς ἐρρήθη, περὶ τὰς 50. Τίς ὁ σκοπὸς τῆς ἀνεγέρσεως τῶν πυραμίδων, ἀγνωστον· οἱ Αἰγυπτιολόγοι πολλὰ λέγουσιν. Ἄλλοι μὲν ὅτι ἐχρησίμευον ὡς τάφοι βασιλέων, ἄλλοι δέ, ἐν οἷς καὶ ὁ Πλάτων, δι' ἀστρονομικοὺς λόγους, ἄλλοι πρὸς φύλαξιν κειμηλίων. Κατ' ἄλλους πάλιν, αἱ πυραμίδες ἀνεγείροντο ὅπου οἱ κάτοικοι δὲν ἦσαν ἀρκετὰ προσφυλαγμένοι ἐκ τῶν ἐχθρικών ἐπιθέσεων, ὅπου δὲ τοῦναντίον ὑπῆρχεν ἀσφάλεια, ἀνεγείροντο ὀβελίσκοι, οἱ μὲν σύμβολον τοῦ γυναικείου φύλου, οἱ δὲ τοῦ ἀνδρικοῦ· παρετηρήθη δὲ ὅτι αἱ μὲν πυραμίδες ὅλαι εἰσὶν ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς, οἱ δὲ ὀβελίσκοι ἐπὶ τῆς δεξιᾶς ὀχθῆς. Τὸ βέβαιον εἶνε ὅτι πολλὰ συγγράμματα φυλασσόμενα ἐν ταῖς πυραμίσις ἐχάθησαν, μετὰ τῶν ὁποίων καὶ τὸ παρὰ τοῦ Ἡροδότου μνημονευόμενον Ἐκαταίου τοῦ ἐκ Μιλήτου· καὶ ὁ Πλούταρχος ἐπίσης ἀναφέρει συγγραφεῖς, ὧν τὰ ἔργα δὲν ὑπάρχουσι.

Μετὰ τὴν ἐπίσκεψιν τῶν πυραμίδων ἐπεστρέψαμεν εἰς τὸ ξενοδοχεῖον ἀρκετὰ κεκτηκότες ὅπως ἐτοιμασθῶμεν διὰ τὴν ἐπιστροφὴν εἰς Κάιρον, ἐν συνεδίᾳ πολλῶν Ἀγγλῶν καὶ Ἀγγλίδων, τῶν τελευταίων ἐπὶ καμήλων. Περὶ ὥραν ἐβδόμην ἀνήλθομεν εἰς τὴν ἀμαξάν· ἔστρεψα καὶ ἐρριψα ἐν ἑτι βλέμμα ἐπὶ τῆς μεγάλης πυραμίδος, βλέμμα ἀποχαιρετισμοῦ καὶ θαυμασμοῦ, διαλογιζόμενος οἷον παρελθόν χιλιετηρίδων διήλθεν ὁ μέγας οὗτος ὄγκος, καὶ πόσον ἀκόμη καιρὸν θὰ διέλθῃ μέχρι συν-

τελείας ἴσως τοῦ κόσμου, καὶ πόσον καταλλήλως ὁ Delille εἶπεν, ὅτι

Leur masse indestructible a fatigué le temps !

Αὗται αἱ ἐντυπώσεις ὥς ἀπεκόμισα ἐκ τῶν ἐπισκέψεών μου, ὁδηγηθεὶς ἐκ πολλῶν ἀναγνωσμάτων περὶ Αἰγύπτου καὶ ἰδίᾳ τῆς συντόμου πραγματείας τοῦ Hugonnet καὶ τοῦ ἄρτι ἐκδοθέντος παρὰ τῆς Αἰγυπτιακῆς Κυβερνήσεως ἐπισήμου ὁδηγοῦ τοῦ Μουσείου τῆς Γκίζης ὑπὸ τοῦ γάλλου διευθυντοῦ τοῦ Μουσείου J. de Morgan. Προσεπάθησα κατὰ τὸν ὀλίγιστον εἰς τὴν διάθεσίν μου χρόνον νὰ ἐξετάσω λεπτομερῶς τὰ μέρη ταῦτα χάριν τῶν ἐν Ἑλλάδι ἀναγνωστῶν τοῦ Παρνασσοῦ καὶ οὐχὶ βεβαίως τῶν ἐνταῦθα, εἰς οὓς εἶνε πολὺ γνωστά, ἢ τῶν ξένων, οἵτινες κατὰ μυριάδας ἐπισκέπτονται τὴν Ἀνω καὶ Κάτω Αἰγύπτου ἀνὰ χεῖρας ἔχοντες τὰ πάμπολλα περὶ αὐτῆς συγγράμματα, ἅτινα ἐκδίδονται καθ' ἑκάστην εἰς διαφόρους γλώσσας.

Εἴθε νὰ μοὶ ἐπιτραπῇ νὰ ἐπισκεφθῶ καὶ τὰ τόσα ἄλλα μέρη, ἅτινα ἔχει ἡ χώρα αὕτη, ἢ κατὰ τοὺς ξένους κλασικὴ καὶ μυστηριώδης γῆ τῆς Αἰγύπτου, ἢ κοιτὶς αὕτη τοῦ ἀρχαίου πολιτισμοῦ.

Ἐν Ἀλεξανδρείᾳ.

Λεωνίδας Μπαῖρας

ΚΑΒΑΛΛΕΡΙΑ ΡΟΥΣΤΙΚΑΝΑ¹

Ὁ Τουρίδδου Μάκκα, ὁ υἱὸς τῆς θειᾶς-Νούτσιας, ἀφοῦ ἐπέστρεψε ἀπὸ τὸν στρατὸν ὅπου ὑπηρετεῖ, ἐκαμάρωνε εἰς τὴν πλατεῖαν μετὰ τὴν στολὴν τοῦ βερσαλλιέρου καὶ μετὰ τὸ κόκκινον φέσι, τόσον ὅπου ὁμοιάζε μὲ ἐκεῖνον ὅπου πωλεῖ τῆς τύχης τὰ γραμμένα, ὅταν τοποθετῇ ἔξω τὸ τραπέζι του μετὰ τὸ κλωδίον τῶν καναρινίων. Αἱ νεάνιδες τὸν ἐκύτταζαν μετὰ ἀπληστον βλέμμα ὅταν μετέβαινον εἰς τὸν ναὸν κρύπτουσαι τὴν μορφήν ὑπὸ τὰς πτυχὰς τοῦ πέπλου των, καὶ τὰ παιδιά τὸν ἐτριγύριζαν ὡσὰν μυῖαι. Εἶχε φέρει καὶ μίαν καπνισύριγγα μετὰ τὸν βασιλέα ἐφιππον, τόσον καλὰ σκαλισμένον ὅπου ἐφαίνετο ζωντανός καὶ ἤναπτε τὰ πυρεῖα εἰς τὸ ὀπίσθιον μέρος τοῦ πανταλονίου του, σηκώνων τὸ πόδι, ὡς νὰ ἤθελε νὰ δώσῃ λάκτισμα. Καὶ μῶλα ταῦτα ἡ Δόλα, τοῦ κυρ

¹ Ἐκ τοῦ διηγήματος τούτου τοῦ ἰταλοῦ συγγραφέως G. Verga ἐξήχθη τὸ ὁμώνυμον δράμα καὶ τὸ ὁμώνυμον ἐπίσης καὶ πολὺκροτον καταστὰν μελόδραμα τοῦ Μασκάνη. Τὸν τίτλον αὐτοῦ, ὅστις ἡδύνατο νὰ μεταφρασθῇ «Ἱπποτισμὸς χωριάτικος» ἀφίνομεν ἀμετάφραστον ὡς πασίγνωστον.